

Verebics János

A tér, a szabadság és a normák

Vázlat az Internet jogának fogalmi megközelítéséhez

© *dr. Verebics János, 1998*

TARTALOM

Előszó

Bevezető

1. Az információs társadalom új struktúrái és a „primitív konfliktusok”
2. Jogfilozófiai közelítés: a pozitivizmustól a törvény természetjogi alapon való érvénytelenítéséig
3. Az Internet korlátlan szabadsága és a kibertér lovagjai
4. Az „itt és most” szituációja: de ki vigyázza az őrzőket?
5. A jog a totális információs társadalom határán: a törvény keresése

A. A játéktér

1. Százmillió felhasználó a hálózatok hálózatán
2. Az Internet hatása: gazdasági, társadalmi változások
3. A kibertér urai: mi szabályozza a viselkedést s hogyan a virtuális világban?

B. Az Internet - jogmentes terület?

1. A „rechtsfreier Raum” mítosza
2. Kívánatos az anarchia?
3. Az Internet önszabályozó és szankciós rendszere
4. A kibertér minden, csak nem anarchikus?
5. Külső reguláció vagy belső szabályozás?
6. Az irracionalitás mély gyökerei
7. Az „utolsó vad határvidék”

C. A normák

1. A netikett vége, a jog kezdete
2. A CyberLaw nyomában
3. A common law és a római-germán jogok alapvető különbözősége: jogösszehasonlító kitekintés
4. Van e jog a törvény felett: a bírói jogértelmezés lehetőségei az Egyesült Államokban
5. Egy pillantás a német Internet-jog rendszerére

D. A Web sötét oldala

1. Készenlét, éberség és fegyverkezés
2. A jogmentes tér mítosza újra kísért: ahol a büntetőjognak nincs mit keresnie
3. A bűnmegelőzés járható útja: a közösségi politizálás
4. „Technikailag nem követtem el bűncselekményt.”
5. A számítógép, mint bűncselekmények célja és eszköze
6. Büntetőjogi megközelítés a jogvéde érdekek és a törvényhozás fő irányai felől
7. USA: a legfőbb jogvéde érdek a tulajdon?
8. Szex, terror és más kellemetlenségek
9. Ha a médiát vonják perbe...
10. A jog és a törvény megérkezik a határvidékre

Függelék

Előszó

Jelen tanulmány egy konkrét eset kapcsán készülő munka (Szabadság és felelősség az Internet jogában) első, általános bevezetésként írott fejezete. Önálló közzétételét a téma iránti nagy érdeklődés, valamint a szerző abbéli törekvése indokolja, hogy a legérzékenyebbeket, a kibertér polgárait bevonja a közös gondolkodásba. Azok az amerikai, angol, ausztrál, német források, melyekre munkánkban hivatkozunk mindenki számára hozzá férhetők: fellelhetők a világhálón.

A Szabadság és felelősség... lényegében három területet kíván részletesen tárgyalni, úgy, hogy ezek jogát az Internet összefüggésében vizsgálja. Először alkotmányos alapjogunk s szólásszabadság kérdéskörével foglalkozunk; meddig terjedhet ez a szabadság, milyen garanciák védik, mely esetben (s mennyire) korlátozható. A munka második fő része a felelősség kérdéseit vizsgálja: előbb a polgári jog, majd a büntetőjog szempontjából.

E bevezető fejezet arra vállalkozik, hogy az alapfogalmakat tisztázza, s arról, amit ma kiberjognak vagy az Internet jogának nevezünk egy igen vázlatos, közelítő képet adjon. E körben fontosnak tartom, hogy néhány alapvető elméleti (sőt, jogfilozófiai) kérdést felvessünk, s azokra választ találjunk. Az Internet az angol-amerikai jogterületen született meg, jogi szabályozása egy a kontinentálistól teljesen különböző gondolkodásmód, a common law szerint alakult; a jogösszehasonlítás módszerével törekszünk a fő eltérések bemutatására.

Az Internet-jog külföldi forrásainak, elméletének és gyakorlatának ismerete az e területtel foglalkozni kívánó jogászok számára kétszeresen is lényeges. Lényeges, mert a magyar szabályozás (hatályos jogunk értelmezése, vagy a szükségszerűen megvalósuló törvényi szintű rendezés) meg kell, hogy feleljen az uniós jogharmonizáció követelményeinek.

S fontos a külföldi jogok ismerete azért is, mert alkalmazásuk, ütközésük kérdéseivel néhány éven belül nap mint nap szembesülni fogunk. A netes jogügyletek hihetetlen mértékben növekvő száma (és sokfélesége), elektronikus kereskedelem volumenének alakulása a nemzetközi magánjog klasszikus szerepének várható átértékelődéséhez vezet. Ugyanakkor szembe kell néznünk közjogi és büntetőjogi jellegű kihívásokkal is: tudomásul kell vennünk, hogy a common law eltérő jogászai gondolkodása a személyiségvédelem jogát (s még igen sok más kérdést) alapvetően másként kezeli, mint az általunk megszokott: az óceánon túl törvényeinkkel, európai kategóriáinkkal (de még jogerős és végrehajtható ítéleteinkkel sem) aligha boldogulunk.

Az Internettel kapcsolatos jogi kérdések azonban ritkán vetődnek fel pusztán elméleti jelleggel: mindig egy-egy eset konkrétságában vetnek fel jogértelmezési, jogalkalmazási kérdéseket. Az ún. „fehérvári Internet-per” ilyen szempontból mindenképp jelentőséggel bír: az egyik (sértetti) oldal, mint jogsérelmet szenvedett fél ugyanúgy érvei felsorakoztatására kényszerül, mint a másik (a védelem, a sérelmet, kárt okozó).

*Az Internet-jog gyakorlatában nem szokatlan, hogy egy-egy konkrét jogeset kapcsán a bíróságok elé állásfoglalásokat, jogi tanulmányokat terjesztenek az érintett felek, illetőleg jogi képviselőik. A common law országokban (mint látni fogjuk) ez kötelességük is: a jogi érvelés az esetjog és az irodalom érvrendszerének megfelelő csoportosítására épül. A közelmúlt leg híresebb európai Internet-perében, a német CompuServe igazgatója, **Felix Somm** ellen indult eljárásban **Ulrich Sieber** (<http://www.digital-law.net/artikel5/artikel/stellungnahme.html>) a legnagyobb tekintélyű európai internetes büntetőjogász igyekezett a védelem álláspontját kifejteni.*

Jelen írás a sértetti, károsult oldal jogi álláspontját szeretné alátámasztani. Ez az álláspont igen röviden így foglalható össze: az Interneten sem szabad mindent. A szerződésszegés, a károkozás, a tényállásszerűen megvalósított rágalmozás, a becsületsértés, a személyiségi jogok bizonyított megsértése nem maradhat következmények nélkül.

Hogy melyek ezek a következmények, s hogy viselésükre ki, milyen mértékben kötelezhető - adott esetben ez a jogvita tárgya, de egyben a legmodernebb „jogág”, az Internet-jog legaktuálisabb, kutatásra méltó kérdése is.

E körben köszönettel vesz és vár minden - szakmai - véleményt, álláspontot

A szerző

Az Interneten a status quo az abnormális viselkedés.

Eric Eden

Szerintem a Fehervariak be***** jak. Mert lennetek ti felelősek es különban is azthitem hogy nálunk szabad velemenynyilvanitas van. Mindenesetre en nektek szurkolok ha per lessz :))) hisz ti vagytok a kedvenc szolgáltatoim ami a sz abad oldalakat illeti.

Mindenkinek csak a teamnel bye !

Clown 194.143.228.115, 1998. augusztus 20., csütörtök, 16:48:46

Én Extra tag vagyok. Kaptam 6mb-ot ingyen. És nem csak a 6 mega számít. A lehetőség is rengeteget számít! A lehetőség hogy én is csináljak weblapokat, hogy megmutathassam magamat a világnak! Ha a per miatt ezt a lehetőséget elvesztem, morcos leszek. És fogok mail-t küldeni. És sokat fogok küldeni. És mindenki tudja hogy kiknek fogom küldeni. És lesznek mások is! Székesfehérvári polgármester úr meg az egész slájm! Ha azt hiszik hogy uralhatják az Internetet, akkor még érhetik magukat meglepetések! **MERT MI TÖBBEN VAGYUNK ÉS OKOSABBAK VAGYUNK!!! EZT NE FELEDJÉK!!!**

SNIPER 195.199.0.198, 1998. szeptember 1. kedd, 10:36:00,

Sziasztok! Szerintem az Internet egy teljesen szabad, máshoz nem nagyon hasonlítható médium, amihez Bárki hozzáférhet, és ebből következik hogy Bárki írhat is Bármit rá. Az önkormányzatnak láltalan NINCS igaza, sőt. Akinek szaros a keze az ordít...

SMILEY 145.236.209.155, 1998. szeptember 20. vasárnap, 23:13:18

Betű és szó szerint idézett vélemények a székesfehérvári Internet-per kapcsán nyitott web oldalról. A három idézet forrása: <http://www.extra.hu/core/per>

Bevezető

1. Az információs társadalom új struktúrái és a „primitív konfliktusok” -
2. Jogfilozófiai közelítés: a pozitivizmustól a törvény természetjogi alapon való érvénytelenítéséig -
3. Az Internet korlátlan szabadsága és a kibertér lovagjai -
4. Az „itt és most” szituációja: de ki vigyázza az őrzőket? -
5. A jog a totális információs társadalom határán: a törvény keresése

1. Az információs társadalom új struktúrái és a „primitív konfliktusok”

Vámos Tibor professzor Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének tájékoztató lapja, az *Ezredforduló* októberi számában megjelent, *Információs társadalom és magyar tudomány* című tanulmányában így fogalmazott:

„Minden társadalom kialakította a maga struktúráit, nagy részben érvénytelenítve a korábbi korszakoknak a maga idejében racionális szerkezeteit. Erre az információs társadalom alig készült fel, számos vonatkozásban a korábbi időszakoknak már a maguk idejében diszfunkcionálissá vált társadalmi infrastruktúrájával dolgozunk. Ez igaz az egész világon: a változások túl gyorsan következtek be ahhoz, hogy a korábbi viszonyokon belül jól kialakulhassanak a ma alkalmas társadalmi mechanizmusok. Különösen igaz ez olyan országokra, amelyek most egy voluntarista kényszerrendszertől megszabadulva keresik a társadalmi infrastruktúra folytonosságait. Nagyban vonatkozik ez a *jogrendszerre*. Itt csak a számítástudományban elsőrendű szerepet játszó modális logikák (itt deontikus) és zárt rendszerek tapasztalataira, továbbá a gyakorlat naponta megújuló joghézagaira utalhatok, felhívva a figyelmet arra, hogy az információs társadalom jelentős megújulást, vagy legalábbis átértékelést követel a jogfilozófiában is. A személyi jogok és a biztonság ellentmondásai olyan primitív konfliktusokat okozhatnak már a mostani évtizedben, hogy ebből látható a probléma megoldhatatlansága.” (*Ezredforduló - Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián*, 1998/5, 15. oldal).

Bár **Vámos Tibor** nem jogász, igen határozottan és helyesen mutat rá az információs társadalom egyik leglényegesebb, legális jellegű problémakörére. A változások *valóban* túl gyorsan jöttek: 1993 és 1998 között közel egymillió személyi számítógépet adtak el Magyarországon, a háztartások igen jelentős hányadában már van PC, s bár naprakész adatok nem állnak rendelkezésre, elmondható, hogy több százezren használják rendszeresen az Internetet - úgy munkájukhoz, mint szabadidőben, szórakozásként. Az információs társadalom berobbanása hétköznapi világunkba közel egybeesett az 1989-90-es politikai változásokkal. Ahogy azonban a politikai rendszer sem volt felkészülve „az új szabadságra”, az egyén (mint az információs társadalom tagja, szereplője) sem volt, és kellőképp talán még ma sincs felkészülve arra, hogy ebben az új struktúrában helyét, szerepét, lehetőségeit és főként korlátait megtalálja, felismerje, elismerje és tudomásul vegye.

Az információs szupersztrádára sok százezer olyan „autós” hajtott rá, aki úgy gondolta, az érvényes műszaki (azaz, hogy ismeri a gépet, amit hajt) pótolja a vezetői jogosítványt. A közlekedést a konszenzus, a megegyezés szabályozza, KRESZ-re nincs szükség (mint ahogy nincs szükség forgalomirányítókra, rendőrökre sem), s aki a jogi szabályozás szükségességét emlegeti, az „új szabadság” ellen beszél, a „szabad hajtás jogát” akarja az egyéntől elragadni. E konfliktusok nagy része csakugyan igen primitív módon jelentkezik: az információs szuper-

sztrádán száguldozó egyén előbb vagy utóbb falnak (a hagyományos társadalmi struktúra) ütközik - vagy épp vele ütközik majd valaki.

2. Jogfilozófiai közelítés: a pozitivizmustól a törvény természetjogi alapon való érvénytelenítéséig

A közúti közlekedést - amíg csak néhány tucat vagy száz autó zötyögött a századelő útjain - szabályozhatta a szokás, a megegyezés. Amikor tömegméretűvé vált a gépkocsizás, már felmerült a jogi rendezés igénye: *az állam, mint közhatalom volt az egyetlen tényező, mely - mindenki érdekében - kötelező, kikényszeríthető szabályokat vezethetett be, s ezeknek érvényt tudott szerezni.*

E - **Gustav Radbruch** tömör jogfilozófiai alapvetése (**G. Radbruch: Öt perc jogfilozófia**, in.: **dr. Mackó Mária - dr. Szigeti Péter: Jog és jogállam, BM Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1996, 154-155. oldal**) első lépcsőjében pozitivistának mondott - megközelítéstől juthatunk el egy árnyaltabb kép kialakításáig (a jogi szabályozás a közhasznót, a közérdeket szolgálja, az igazságosságot fejezi ki).

Az új információs társadalom szereplőinek egy része azonban nem csak a „rég rendszer” felett állónak tartja magát, de ehhez megtalálja a filozófiát, az erkölcsi alapot is. Ott, ahol **Radbruch** szerint is véget ér az írott jogszabály érvényessége, ahol hatályát veszti (s figyelmen kívül hagyható, sőt, hagyandó) a törvény.

„A jognak tehát vannak olyan elvei, amelyek erősebbek minden írott jogszabálynál, úgyhogy az ezeknek ellentmondó törvény érvénytelen. Ezeket az elveket természetjognak vagy észjognak nevezik. Külön-külön persze ezek kétségesek, az évszázadok munkája azonban kidolgozta szilárd magjukat, s az emberi és polgári jogok úgynevezett nyilatkozataiban oly messze ható megegyezés tárgyává váltak, hogy ma már csupán az eltökélt szkeptikusok kételkedhetnek létükben.”

Az információs társadalom liberális társadalom - a szó legnagyobb értelmében az. Megenged, lehetővé, hozzáférhetővé tesz olyasmit, amiről néhány évtizede, néhány éve álmodni sem mert a világ.

Írásunk bevezetőjében idézünk néhány hozzászólást az extra.hu per-oldalán megjelenített véleményekből, melyek lényegében ezt, a természetjogon alapuló, én- és önfelsőbrendűségre épülő magabiztosságot testesítik meg.

Sniper, Clown, Smiley s a többiek egy felsőbbrendű ethoszt követve szólnak, cselekszenek (a levélbomba kilátásba helyezése aligha pusztán fenyegetés). A szabadság megvédelmezése az írott jogszabályt érvényteleníti előttük.

3. Az Internet korlátlan szabadsága és a kibertér lovagjai

S ez az, ami valóban csodálatos az Internetben. Ettől lesz civil szabadságunk egyik legnagyobb eszköze. Az Internet, mint a világra nyíló ablak - ahogy **Mary J. Cronin** *Az Internet üzleti alkalmazásai* c. könyvében (*Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1997, 48. oldal*) utal - az utóbbi években egyik fontos szereplője volt a politika legdrámaibb eseményeinek.

„Amikor a kínai diákok 1989-ben a Mennyei Béke terén tüntettek, törekvéseikhez és kívánságaikhoz támogatást Internet-üzenetben kértek. A Szovjetunió bukása mögött álló eseményeket moszkvai terminálokön dokumentálták és küldték szét az Interneten, miközben a többi távközlési vonal le volt zárva. Amikor az Öböl-háború alatt rakétaeső hullott Izraelre, a tel-avivi és jeruzsálemi asztali számítógépektől az Internet-összeköttetések hozták a híreket és a megnyugtatót az izgatott barátoknak és rokonoknak világszerte.”

Ilyen értelemben véve az Internet valóban a szabadság végső mentője, a demokrácia, a szólásszabadság soha nem látott, nagyszerű lehetősége, amit - ha veszélybe kerül - akár minden eszközzel is meg kell védenünk.

Innen Sniperék küldetéstudatba oltott, bosszúálló magabiztossága. Nem felelőtlenség ez: egy magasabb erkölcsiség, az igazság kimondása, a szabadság korlátozhatatlanságának hirdetése. A netezők igen nagy százaléka tizen- és huszoneves: ők legfeljebb kis gyermekként éltek az 1989 előtti, **Vámos** akadémikus által „voluntarista kényszerrendszerként” jellemzett világban. Amit azonban tudnak róla, elég ahhoz, hogy visszariadjanak: visszariadjanak mindentől, ami erőszakos, ami a hatalomra épül, ami a kényszerű rend.

Arra, hogy ne térhessen vissza többé az a világ, hogy az elnyert szabadságot meg tudjuk őrizni olyan „katonák” vigyáznak, mint Sniper, Clown, MZ/X s a többiek: fiatalok, megalkuvást nem ismerők, fanatikusok. Az új társadalom új struktúráinak új őrizői. A kibertér bajnokai. Gyanútlanok és idealisták, akik harcra szállnak az Ügyért, kiállnak a gyenge mellett.

4. Az „itt és most” szituációja: de ki vigyázza az őrzőket?

De mi történik, ha rossz ügy szolgálatába szegődnek? Az extra.hu per-oldalán megszólalók igen nagy része így kezdi: *nem olvastam ugyan a fehérvári önkormányzat által sérelmezett anyagot, de...* Majd igen határozottan állást foglal a szabadság védelmében. Fel sem tételezi, hogy az internetes közösség egy másik tagja a nélkül kérne nyilvánosságot, védelmet, hogy valóban igaza lenne. Hogy esetleg hazudott.

Előre megfontoltan, jól ismerve a netes világ reakcióit, sőt, épp ezekre építve fel stratégiáját. Hogy azokat az értékeket, amikért Sniper levélbombázni lenne képes (odakinn, a valós világban pedig hozzá hasonló fiatalok más szent ügyekért valódi bombákat robbantanak) valaki megcsúfolta, a neteseket egyszerű balek „rangjára” fokozta le.

Persze, ha erre fény derül, a netes világ igen szigorú belső normarendszere szerint az ilyen cselekedet nem marad megtorolatlanul. Aki a netes közösség bizalmával, sőt, hitével visszaélt, félhet (s joggal) a bosszútól. Ami - az első cselekvéshez hasonlóan - nyilván szenvedélyes és kegyetlen lesz.

A problémát az jelenti, hogy a sérelem mindig „itt és most” történik. Adott esetben egy magyar városban, a választások előtt néhány héttel. A közvetlenül érintettek szerint nem titkoltan azzal a céllal, hogy egy politikust - a város polgármesterét - megbuktassák, újraválasztását megakadályozzák. A felhozott vádak súlyosak: ha igazak, a politikusnak csakugyan nincs helye a közéletben. Ám a sajtó (mely az információs társadalomban szuperhatalommá vált) nem közli őket. (Többek között azért vált szuperhatalommá, mert létezik sajtóetika, polgári s büntető jogi személyiségvédelem, no meg szakmai tisztesség, becsület és felelősség.)

Az Internet azonban mindent elbír. Itt mindent lehet, hisz „az Internetre nincs jog”. Csak szabadság van. Féktelen szabadság.

5. A jog a totális információs társadalom határán: a törvény keresése

...és így jutunk vissza a joghoz. Mert a természetjog, az „ész joga”, amire **Radbruch** az *Öt perc jogfilozófiában* hivatkozik, visszafelé is érvényes. „*A jognak vannak olyan elvei, amelyek erősebbek minden írott jogszabálynál, úgyhogy az ezeknek ellentmondó törvény érvénytelen.*”

Ha a törvény az, hogy „*nincs törvény az Internetre*”, ha a törvény az, hogy nincs lehetőség önmagunk, érdekeink, jó hírünk, nevünk, tisztességünk megvédelmezésére, akkor az a törvény nem jó törvény, s így érvénytelen.

Van e tehát törvény az Internetre? S ha van, meg lehet e találni? Miként közelíthetjük meg a jog szempontjából a századvég e nagyszerű, mindent átalakító technikai lehetőségét?

A következőkben ennek megválaszolására teszünk kísérletet.

A. A játéktér

1. Százmillió felhasználó a hálózatok hálózatán - 2. Az Internet hatása: gazdasági, társadalmi változások - 3. A kibertér urai: mi szabályozza a viselkedést s hogyan a virtuális világban?

1. Százmillió felhasználó a hálózatok hálózatán

A brit parlament, a *House of Commons* 1998. május 6.-án elrendelte annak jelentésnek közzé tételét, amit a kultúra, média és sport bizottság az 1997-1998 ülészakon sorrendben 4. szám alatt terjesztett elő. A „Négyes Jelentés” lényegében a modern technika (digitális televíziók, Internet, adatátviteli rendszerek, PC) legújabb kihívásaival, ezek politikai, közhatalmi, jogi megközelítésének kérdéseivel foglalkozik. Érdekessége, hogy egy, a Ház elé terjeszthető cselekvési terv kialakítása során egyaránt figyelembe veszi az Európai Unió szabályozásának, valamint az amerikai-kanadai jogrendszernek sajátosságait. A jelentés május 22.-én került fel az Internetre, a parlament honlapján található meg (<http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm199798/cmselect/.../52002.htm>).

A jelentés II. fejezetének 29. pontja határozza meg az Internet (a hálózatok hálózata) fogalmát, technikai sajátosságait, összeveti lehetőségeit a televíziózással. A 30. pont - részben az USA Kereskedelmi Minisztériumának egy tanulmányára támaszkodva - az Internet jelentőségével foglalkozik. Mindjárt rögtön az elterjedés gyorsaságára hívja fel a figyelmet. „A rádióknak 38 évre volt szüksége ahhoz, hogy 50 millió hallgatója legyen, a televízió 13 év alatt szerzett 50 millió nézőt, ugyanezt a számot az Internet mindössze négy évvel az után érte el, hogy a nagyközönség számára megnyitották. 1996 folyamán a világon kevesebb, mint 40 millió ember kapcsolódott az Internetre, 1997 végére már több, mint 100 millióan használták; a forgalom a net-en minden száz napban megkétszereződött. Vannak, akik úgy vélik, lehetséges, hogy az Internetre kapcsolódók száma a következő évtizedben elérje az egy milliárdot. E növekedést az USA vezeti, ahol a legújabb közönségkutató felmérések szerint a web használói máris 59 %-kal kevesebbet ülnek a televízió előtt, mint az átlagos néző, ám e növekedés nem korlátozódik pusztán az USA-ra. Az on-line kapcsolat 1996-ban még csak a brit háztartások 4 %-át érte el, 1998 végére - becslések szerint - elérte a 12 %-ot. **John Birt**, a BBC általános igazgatója a jelentős előterjesztőinek elmondta, hogy a BBC web site-jának némely része havi 50 %-os nézettségi növekedésrátát mutat. Bizonyított, hogy a tizenévesek körében a számítógépes játékok használata és az Internet átveszi a könyvolvasás és a tévézés helyét. 2010-re várható, hogy az Egyesült Királyság 90 %-a rendelkezik majd Internet kapcsolattal.” Az elektronikus kereskedelem (*E-commerce*) is hihetetlen növekedést mutat: ugyancsak az USA Kereskedelmi Minisztériumának tanulmánya szerint (*The Emerging Digital Economy, US Department of Commerce, April 1998; <http://ecommerce.gov>*) az üzletek között a következő 5 évben éves szinten elérheti a 300 milliárd dolláros nagyságot.

2. Az Internet hatása: gazdasági, társadalmi változások

Egy, az Európai Parlament részére készült 1996-os jelentés (*Illegale und schädigende Inhalte im Internet, (First Report) Mitteilung an das Europäische Parlament*, <http://www2.echo.lu/legal/de/Internet/content/communic.html>) elsősorban megállapítja: az Internet a globális információs struktúra egyik legfontosabb építőeleme, az európai információs társadalom lényeges katalizátora, mely a gazdaság számos területét érinti, sőt, egyfajta gyorsan növekvő „internetes gazdaság”-ot hozott létre. A társadalom más - így kulturális, oktatási, képzési szféráira is erős hatást gyakorol. Társadalmi téren lényeges előnyöket hoz az európai polgároknak - ezek között említi azt, hogy az egyes személyek és szervezetek tevékenységükről kedvező költségek mellett igen nagy közönséghez tudnak információt eljuttatni. Kulturális téren előnyeit a soknyelvű, sokkultúrájú Európa multimédiás közösségének kialakításában, a könyvtárak, iskolák, főiskolák, egyetemek innovatív összekapcsolásában, az elektronikus képzés, tanulás hihetetlen lehetőségeinek megnyílásában látja.

Gazdasági téren az „elektronikus kereskedelem” (*der elektronische Handel*) jelentőségére mutat rá a tanulmány, mely máris jól érezhetően van jelen Európa gazdaságában. Az Internet különösen a direkt értékesítésben játszik nagy szerepet, melyből 1994-ben Európa országai 37 milliárd ECU bevételt realizáltak. A reklám és a marketing az Internet-gazdaság igen jelentős része, mely olcsó, könnyűszerrel hozzáférhető kommunikációs formát használ fel, s lényegében a pontosabb, precízebb reklámot úgy juttatja el a potenciális fogyasztóhoz, hogy annak a visszajelzés (*feedback*) lehetőségét is megadja. Mindemellett az Internet nagyon sokszor mint eszköz jelen van a *Business to Business*, a vállalatok közötti tranzakciókban (*Transaktionen zwischen Unternehmen*), s épp e téren növekszik legjelentősebb mértékben a szerepe. Az uniós jelentés igen jelentős követelményt fogalmaz meg e sokszínű, a gazdasági, kulturális életünk igen sok szegmensét érintő jelenséggel szemben. „A polgároknak és a vállalkozásoknak biztosnak kell lenniük abban, hogy az Interneten biztonsággal és veszély nélkül dolgozhatnak, tanulhatnak, játszhatnak.” Bár az Interneten található anyagok nagy része teljesen jogszerű (legitim) módon magán vagy üzleti felhasználás céljával kerül oda, vannak kártékony és illegális tartalmú anyagok is a világhálón, s akadnak, bűncselekmények elkövetésére használják fel azt. Ezeknek körét a jelentés 8 nagy jogvédelte érdekek köré rendezett csoportra osztja:

- nemzetbiztonság (bombák, kábítószeres illegális előállításához nyújtott segítség, terrorista tevékenység),
- fiatakorúak védelme (a marketing visszaélészerű formái, erőszak, pornográfia),
- az emberi méltóság védelme (fajgyűlölet, faji megkülönböztetés),
- gazdasági biztonság (hamisítás, iránymutatás a hitelkártyák hamisításához),
- az információ biztonsága (*hacking*),
- a magánszféra védelme (személyes adatok jogosulatlan továbbadása, elektronikus zaklatás),
- a jó hírnév védelme (rágalmazás, becsületsértés, jogellenes összehasonlító reklám),
- szellemi tulajdon (jogosulatlan továbbadása oltalomban részesülő szellemi alkotásoknak, pl. szoftverek vagy zene).

A feladat és a cél: az információ szabad áramlásának biztosítása és a közérdek védelme közötti egyensúly megtalálása.

De ki az, aki megmondja, mikor vannak a dolgok egyensúlyban (ki ellenőrzi egyensúlyt), s ha megbomlik az egyensúly, milyen eszközei vannak a helyre állításhoz?

3. A kibertér urai: mi szabályozza a viselkedést s hogyan a virtuális világban?

A *cyberspace* korának jogáról, jogalkotásáról, jogelméleti, sőt, filozófiai kérdéseiről nem kevés írás látott idáig napvilágot, illetve jelent meg a net-en. **David G. Post**: *Anarchy, State and the Internet: An Essay on Law-Making in Cyberspace* című műve a *Journal of Online Law* website-ján 1995 óta olvasható (<http://warthog.cc.wm.edu/law/publications/jol/post.html>). **Post Robert Ellickson** rendszere szerint az elektronikus hálózatokban az egyes egyének cselekvését irányító különböző erőket a következő táblázatba foglalta:

Az ellenőrző (controller)	A szabályozás alapja	Szankciók
Szereplő maga	Személyi etika	Önszankcionálás
A másik fél	Szerződési feltételek	Változatos önszegély-mechanismusok
Nem hierarchikus formában szerveződő társadalmi erők	Társadalmi normák	Társadalmi szankciók
Hierarchikus formában szerveződött nem kormányzati szervezetek	Szervezeti szabályok	Szervezeti szankciók
Kormányok	Jog	Államhatalom, Kényszerítő szankciók

Post szerint nem az igazából a kérdés, hogy kinek a szabályai irányítják a *cyberspace*-t, hanem az, hogy hogyan zajlik a verseny ezek között a „controller”-ek között (*par.11*), melyek az ellenőrök kiválasztásának szabályai (*controller-selecting rules*), amik végül egy konfliktus esetén meg fogják határozni, hogy mely „ellenőr” szabályai (normái) szerint kell eljárni.

Ám nem csak az a kérdés, kik a szabadság urai, de az is: meddig terjed ez a szabadság?

B. Az Internet - jogmentes terület?

1. A „rechtsfreier Raum” mítosza - 2. Kívánatos az anarchia? - 3. Az Internet önszabályozó és szankciós rendszere - 4. A kibertér minden, csak nem anarchikus? - 5. Külső reguláció vagy belső szabályozás? - 6. Az irracionalitás mély gyökerei - 7. Az „utolsó vad határvidék”

1. A „rechtsfreier Raum” mítosza

1996-ban a St. Gallen-i Electronic Mall Bodensee rendezvényén **Herbert Burkert** professzor az Internet és a jog viszonyát átfogóan tárgyaló előadásában (*Internet und Recht. Einführende Bemerkungen, Tagung Internet und Recht*, <http://www.gmd.de/people/Herbert.Burkert/BurHSG.html>) rögtön a bevezető gondolatok körében a legfontosabb kérdést vetette fel. Jogmentes terület (*rechtsfreier Raum*) e az Internet? Megtalálható e a megfelelő jog az internetes életviszonyok bonyolult, a standard jogesetektől gyakran távoli, nem ritkán a nemzetközi büntetőjog vagy a nemzetközi magánjog, büntető és polgári eljárásjog intézményeivel leírható körében? **Burkert** válasza az optimista igen: a mégoly bonyolult jogi helyzetekben (ha nehezebben s komolyabb jogászai gondolkodással is), de fellelhető az alkalmazandó jog, *mert van ilyen jog*. Hogy a jogalkalmazásnak mely formáit választjuk, honnan közelítjük meg egy-egy jogi probléma tárgyalását, a hagyományos jogalkalmazáshoz képes mennyire élünk és élhetünk a kiterjesztés, a jogértelmezés eszközével (*Auslegung*), mikor lépi át ez a kiterjesztő jogértelmezés a megengedhető határt, mennyiben politikai kompromisszumok kérdése ez a határ? Nehéz kérdések, amelyre a mindennapok internetes joggyakorlata szinte esetről esetre keresi a választ. Mindenképpen indokolt, hogy ha a jogértelmezés lehetősége és kényszere elér egy bizonyos határt, a törvényhozó után kiáltunk (*man ruft nach dem Gesetzgeber*). Ugyanakkor politikai jellegű dilemmával is szemben állunk: a jog lényegében állami beavatkozást jelent, egyfajta intervenciót, mely ellentétes a piac s a társadalmi viszonyok önszabályozó mechanizmusaival. Arról sem szabad közben elfeledkezni, hogy a jogászai gondolkodás büntetőjog iránti előszeretete (*Vorliebe für das Strafrecht*) annak jelképes, szimbólumszerű értékével fonódik össze. Ugyanakkor figyelembe kell venni a tényt: - mint arra **Burkhardt** a német igazságügy miniszter, **Schmidt-Jortzig** a Spiegel 1996/11. számában megjelent beszédéből vett idézettel utal - az állam egy olyan követéses verseny részesévé vált napjainkban, melyet semmiképp nem nyerhet meg, ám e tény nem mentesíti az alól, hogy legalább megpróbálkozzék a követéssel.

Az Internet jogának megvannak a sajátosságai, melyek maguknak a netes életviszonyoknak máshoz nem hasonlítható jellegéből fakadnak. Mindeme jelenségek mögött azonban igazából a társadalmi, kulturális viszonyok gyökeres változása áll, a jog igyekszik e változásoknak a maga eszközeivel egyfajta mechanizmust, rendszert, kezelhetőséget adni - végső soron az új elektronikus kommunikációs formák által hozott változások beillesztését hétköznapjainkba elősegíteni.

Mike Godwin, az *Electronic Frontier Foundation* jogi szolgálatok tanácsadója az *Internet World* hasábjain 1993-ban a netjog egy másik megközelítési lehetőségére hívta fel a figyelmet (*The Law and the Net: Problems and Prospects*, http://www.eff.org/pub/Legal/law_of_the_net_godwin.article).

„Amikor a nem jogászok azon töprengenek, hogy mi az, amivel a jogászok foglalatostkodnak, gyakran gondolják, hogy azok csak a múltra összpontosítanak. Végtére is a jogesetek, a precedensek világa a múltban gyökerezik, mint ahogy a törvényhozás története és a jogi nyelv jelentéstartama is. Ám a jogászoknak gyakran kell gondolni a jövőre. A jogász munkájának része, hogy képes legyen előre megjósolni a problémákat s képes legyen időben megoldásokat javasolni azokra. Sehol máshol nincs oly égető szükség a jogi előre jelzésekre, mint épp az Interneten, a hálózatok globális hálózatán, mely - úgy tűnik - egyidejűleg vet fel kérdéseket a jog minden területén, a büntető jogtól a szellemi tulajdon jogáig, az alkotmányjogtól a nemzetközi jogig.”

Godwin e problémák közül - jó érzékkel - elsőként jogi felelősség kérdéskörét emelte ki, a *libel* /írásbeli rágalmozás/ kapcsán itt kifejtett gondolataira később visszatérünk. Az ő felfogásában a problémák az emberek kölcsönös érintkezésének rutinszerű ismétlődéséből erednek, s a jogászoknak késznek kell lenni ezek megoldására. Az „elektronikus határ” civilizálódik: s ez a civilizáció megteremti jogát és érvényt szerez neki.

2. Kívánatos az anarchia?

Ez azonban nem megy egyszerűen és nem megy gyorsan. **Harry Javrlepp** szerint - aki az Internet-jog születésének körülményeiről 1995-ben tanulságos gondolatokat fogalmazott meg (*An Introduction to the Law of the Internet, Part I., Information Technology Law Bulletin, Spring 1995*, <http://www.inforamp.net/javrlepp/~kbspr.95.html>), az első időkben, 1993-94-ben nagyon sokan gondolkodtak úgy, hogy az Internet egy önszabályozó test (*self-regulating body*), amely nem kívánja meg a kormányok beavatkozását, sőt, elfogadható, ha időről időre az anarchia uralkodik el.

Gyorsan bebizonyosodott azonban (itt a szerző példaként a **Canter és Siegel** féle 1994-es, az USA-ban igen nagy felháborodást okozó netes reklámkampányokra, valamint a szerzői jogok megsértésének gyakoriságára utal vissza), hogy az internetes önszabályozás magában nem elégséges. Bár kétségtelen, hogy az emberek nagy része nem azért használja az Internetet, hogy lehetőségeivel visszaéljen, akad egy kisebbség, amely a „*laissez-faire*” elve szerinti önszabályozást nem tartotta tiszteletben. A bíróságoknak és jogalkalmazóknak tehát alkalmazniuk kellett a jogot az Internetre, s a kérdés **Javrlepp** szerint nem úgy vetődött fel, hogy „szükséges e az Internet szabályozása”, hanem úgy, hogy „mi a társadalom szempontjából a kívánatos?”, s hogy „hogyan találjuk meg a legkedvezőbb egyensúlyt az Internetet használók ütköző érdekei között?”.

Philipp Riesenkauff (*Rechtsprobleme des Internet*, <http://www.jura.uni-tuebingen/de/...moeschel/seminar97riesenkampff.htm>) a „jogmentes tér” problémafelvetésével kapcsolatosan találoan mutat rá: annak, hogy ez a kommunikációs eszköz viszonylag hosszú ideig egyetemi hallgatókból és professzorokból álló, valóban kis csoport által volt hozzáférhető a világháló hosszú ideig szinte érintetlen szabadságot és nyíltságot köszönhetett. Ám gyors növekedése, mint új médium egyre gyorsuló elfogadottsága oda vezetett, hogy erőszakos, becsületsértő, pornográf, szerzői jogokat sértő anyagok is hihetetlen mennyiségben az Internetre kerültek. **Riesenkauff** igen fontos problémára hívja fel a figyelmet: a hálózatok üzemeltetői kizárólag mint hozzáférés biztosítók hajlandók a netes jogviszonyokban helyüket meghatározni, s elhárítanak maguktól minden jogi felelősséget. Azzal érvelnek, hogy az Internetre nap mint nap felkerülő sok-sok ezer oldalnyi anyag tartalmi ellenőrzése fizikailag is lehetetlen lenne, még inkább lehetetlen a már felvitt adatok napi változásainak tartalmi nyomon követése. (*Riesenkauff*, 33/2.). Nem lehet tehát elkerülni, hogy az állam a jog eszközeivel be ne avatkozzék.

Ami az internetes viszonyokat igazán különössé teszi, az nemzetközi jellegük: nap mint nap találkozunk a nemzeti jogok a területi szuverenitáshoz kötött korlátozásának, illetőleg a fizikai értelemben vett határok nélküli jogi kapcsolatok legváltozatosabb problémáival. Ha a *provider* és a *user* ugyanazon állam joghatósága alá tartozik, jogi értelemben véve egyszerű a helyzet: saját (azonos) joguk szabályozza jogviszonyaikat. Ha más-más országban lévő jogalanyok között létesül jogi kapcsolat, már bonyolultabb a helyzet: itt a nemzetközi magánjog, az euro-jog, a nemzetközi szerződések szabályaira is figyelemmel kell lenni, e szabályok ugyanis az internetes jogviszonyokra értelemszerűen alkalmazhatók és alkalmazandók. Az Internet, mint sajátos és új médium azonban jogi kollíziós kérdések sorát vetheti fel, mely - elsősorban az illetékesség sokszor nyitott kérdésére tekintettel - az érintett országok között a jogbiztonság hiányához vezethet.

3. Az Internet önszabályozó és szankciós rendszere

Az osnabrücker egyetem új médiák jogi kérdéseivel foglalkozó munkaközössége egy, a neten közzé tett tanulmányban (*Konkurrierende Rechtssysteme im Internet: Die Meinungsfreiheit im Rechtsvergleich der USA und Deutschlands*, http://www.jura.uni-osnabrueck.-de/ak-inet/usa_d.htm) talán túlzónak tűnő szkepszissel szögezi le: jelenleg az Internet még anarchisztikus, szabályozatlan terület. Sok net-szörfös tekint úgy a *world wide web*-re, mint a szabad információszerezés utolsó, ki nem kezdett védőbástyájára. Az ő álláspontjuk szerint a *cyberspace* önszabályozó rendszere létrehozott egy amolyan „belső ellenőrzést”, viselkedési normarendszert (*behaviour code*). Lényegében ez a netikett, amely nem jog, ugyanakkor képes arra, hogy saját szankciós rendszerével büntessen, a megkívánt viselkedésformától való eltérést megtorolja. E szankciók azonban - mint arról később szó lesz - egyrészt bizonyos normasértési körhöz kapcsolódnak csak (az internetes „jó modor”, elvárható viselkedés, a netes közösség által felállított szabályok), az e „feletti” jog védte érdekek oltalmára (pornográf vagy fájgyűlöltre uszító anyagok elleni védelem) már nem képesek. Másrészt a szankciók (*flaming*, levélbomba stb.) ugyancsak sajátos jellegüknél fogva aligha képesek a visszatartásra, s a normasértők igazi, hatékony megbüntetésére.

Az Internet önszabályozó és szankciós rendszere - mint azt **Carsten Gerlach** a *Rechtprobleme des Internet* c. tanulmányorozat első részében (*Selbstregulierung im Internet*, <http://www.rewi.hu-berlin.de/~matze/rdi/selbstregulierung2.html>) összefoglalta - különböző technikai és tartalmi eszközöket fejlesztett ki, melyek az egyes internetes szolgáltatásokhoz kapcsolódóan változó sikerrel fejtik ki hatékonyságukat. Más a Usenet, az IRC, s megint más a WWW és FTP szolgáltatások nem jogi jellegű védelmi, szankcionálási lehetősége.

A leghatékonyabb eszközök az Usenet és Net-news hálózatok (hosszú ideig a legnépszerűbb Internet szolgáltatások) fenntartóinak rendelkezésére állnak. E hálózatok sajátossága, hogy egyidejűleg többen vehetik igénybe a szolgáltatást, anyagokat akkor is kapnak, ha nem kérik őket (szerepelnek a listán).

Először - **Carsten Gerlach** nyomán - az usenet-es önszabályozás technikai lehetőségeit tekintjük át, majd annak eseteit, mikor kerülhet sor a szankcionálására, majd érintjük az IRC-es rendszerek sajátosságait.

- a) Az önszabályozás legkézenfekvőbb eszköze a panasztétel, amely címezhető a sérelmet okozónak (E-mail formájában, magánlevélként, vagy a news-on keresztül, nyilvános közlés formájában, ez utóbbi lehet udvarias jelzés, vagy barátságtalan rendre utasítás, *flame*), de elküldhető a rendszer *postmaster*-ének, moderátorának is. Az első esetben nyilván a bocsánatkérés a cél, amelynek kikényszerítésére semmilyen eszközzel nem

rendelkezünk (vagy elégtételt kapunk, vagy nem). A második esetben kérhetjük a normasértő magatartás megszüntetését, a normasértő e magatartás felhagyására való felszólítását, végső soron a rendszerből való kizárását vagy hozzáférési lehetőségének törlését. Alkalmos - kollektív - büntetés az usenet-en a levélbomba. Ezzel azonban nem csak a célszemélyt büntetjük, de magát a hálózat többi szereplőjét is: mindazokat, akik a küldő és fogadó között vannak, s akiket a hálózat „normális” használatában a levélbombázás épp akadályoz. Ugyancsak az usenet eszköze egy már elküldött anyag utólagos törlése (*Cancel-Nachricht*). Ez mások üzeneteit is „utolérheti”, lényegében mások anyagát tudjuk törölni vele (*Fremdcancel*), ami azonnal egy újabb, súlyos problémát vet fel (a hírek áramoltatásának szabadsága vész el, hisz lényegében bármely nem tetsző anyagot törölhetünk). Ennek megakadályozására a legtöbb usenet rendszer a *cancel* lehetőségét korlátozta vagy kiiktatta, ez azonban magának az intézménynek - mint igen hatékony szabályozási eszköznek - elvesztését jelentette.

Az *UDP (Usenet Death Penalty)* egy meghatározott felhasználó (egy site vagy domain) minden anyagának törlését jelenti. Ez azt is jelenti, hogy az illető később sem vihet fel semmilyen új anyagot a hálózatra, mert azokat *cancel-hír* azonnal törli (*per Cancel-Nachricht sofort gelöscht wird*). Az ezzel való fenyegetés is már igen komoly fegyelmező eszköz lehet.

Megállapítható tehát, hogy a szankciós lehetőségek két csoportra oszthatók. Az egyik körben a sérelmezett anyag önkéntes eltávolítására próbáljuk rábírní, a másikban másrészt - hátrányok kilátásba helyezésével - arra kívánjuk rávenni, hogy lényegében a „kedvünkért” megtegye azt. A szankciók alkalmazása - s ezt lényeges kiemelni - mindenkire számára nyitott, akik a szükséges technikai ismeretekkel rendelkeznek.

b) Mikor indokolt (elfogadható) e mindenki számára igénybe vehető szankciós eszközök alkalmazása?

A netikett megsértése az első csoport. Ha valaki az elvárhatóság kívánalom szintjén megfogalmazott követelményi rendszerét megsérti (a sérelem súlyához képest) büntetésre számíthat. Ezt az usenet játék minden szereplőjének tudnia kell, vagy legalábbis tudnia kellene.

A második körben a visszaélések kiváltotta következmények esetscsoportjait kell számba venni. A *dupe*-ok (hamis üzenetazonosítóval érkező küldemények), a *spam*-ok (egy írásmű egyidejűleg több hírcsoportnak való megküldése, „elárasztása”, a hamisítások (más neve alatti üzenetek küldése), nagy mennyiségű bináris adat megküldése a vitacsoportoknak valamint az offenzív kereskedelmi jellegű hirdetés tartoznak ide, melyek törlése általában konszenzussal, egyetértéssel, a közösség helyeslése mellett történik. Ismét felmerül a probléma, hogy a „fegyelmező intézkedések” esetleg magát az usenet-et teszik használhatatlanná: különösen az idegen üzenetek törlésére vonatkozik ez. Miután a döntést az usenet közössége hozza meg (esetről esetre), a legszélesebb körű megvitatás után, s a legkritikább esetben fog minden szempontból mindenki egyet érteni, ezért a döntéshozatal mechanizmusa - ha hiányzik a teljes egyetértés, konszenzus - bonyolult, bizonytalan.

A harmadik kör egyben a legkényesebb, legvitatottabb. Még akkor sem egyértelmű, hogy egy usenet hírcsoportból tartalmi okokból törölnek egy üzenetet, ha amúgy az - „hagyományos” értelemben véve, mert pl. gyűlöletkeltő vagy pornográf tartalmú - a „jó erkölcsbe” ütközik. A usenet normarendszerében a cenzúra elítélése, a cenzúrától való félelem erősebb minden másnál, a legfontosabb érték pedig a szabadság, a kifejezés joga.

Ha a usenet jól működik, a közösség „megtorolja” a kritikus tartalmú üzenetet (levélbomrákkal vagy más módon).

Összefoglalásként elmondható, hogy egyrészt az usenet hálózatokon belül legtöbbször olyan esetekben nyúlnak szankciókhoz, mikor valamely nem kívánt cselekmény a hálózat használhatóságát veszélyezteti, tartalmi okokból azonban ritkán. Az alkalmazott következmények hatékonyak, legtöbbször gyorsabbak, mint a törvényi igazságszolgáltatás.

c) Az IRC-ek esetében más szankciós rendszerről beszélhetünk: mivel ezek a rendszerek hierarchikusan épülnek fel, az IRC-operátorok akár egyes usert, akár felhasználók egész csoportját „büntetni tudják”, egyszerűen azzal, hogy szerverük igénybevételenek lehetőségétől megfosztják őket. Az IRC-operátorok egymással kapcsolatban állnak, az esetleges kitiltásokat (zárásokat) gyorsan általánossá tehetik. Itt az egyes felhasználónak nincs esélye a közvetlen fellépésre: ha az usenet-nél jól bevált levélbomrával próbálkozik, esetleg azt éri el, hogy az operátor épp őt tiltja majd le a hálózat túlterhelése (elárasztása, *flooding*) miatt.

A WWW és FTP Internet szolgáltatások nem nyújtanak a fenti két esethez hasonló szabályozási lehetőséget. Itt a felhasználó maga választja meg, hogy milyen oldalakat keres fel, egyes oldalakat, ajánlatokat módja van nem figyelembe venni. A visszaélések technikai jellege itt háttérbe szorul (lényegében az FTP esetében a megkérdezés nélküli tükrözés, *mirroring* esetére korlátozódik, ami egy hálózat teljesítmény-kapacitását nagy mértékben köti le), ez azonban viszonylag egyszerű módon rendezhető. Végső esetben itt is a letiltás jöhet szóba.

4. A kibertér minden, csak nem anarchikus?

David R. Johnson és **David G. Post** 1996-os tanulmánya (*Law and Borders - The Rise of Law in Cyberspace*, http://www.cli.org/X0025_LBFIN.html) III. fejezetében (*Will Responsible Self-Regulatory Structures Emerge on the Net?*) mindazon által úgy látja: van még lehetőség arra, hogy a net kifejlessze saját hatékony jogi intézményeit. A domain nevekkel kapcsolatos problémák körében az elmélet (a nem területelvű jogi tekintélyre épülő új jogi intézményrendszer elve) vonzó és tetszetős megoldást kínál ugyan, mégis igen sok kérdést vet fel. A gyakorlat - állítja **Johnson** és **Post** - azt sugallja, hogy az online felhasználók és szolgáltatás hozzáférést biztosítók közössége kész lenne megfelelni egy kifejlődő önszabályzó, önkormányzó rendszer elvárásainak. A két amerikai professzor úgy véli: a felhasználók közösségei (*community of users*) épp elég eszközzel rendelkeznek ahhoz (*flaming, shunning, levélbomrák stb.*), hogy megfegyveljék a rosszkodókat, a rendszeroperátorok (*sysops*) kezében pedig ott a végső eszköz. A kibertér minden, csak nem anarchikus: határozott szabályozó rendszere napról napra erőteljesebben mutatkozik meg. Megvan tehát a törekvés arra, hogy az internetes (*cyberspace*) életviszonyokat egyfajta belső, felelős intézményekkel kiépült jog szabályozza: a „jog nélküli (*lawless*) tér” helyett egy tér feletti jog felfogása szerint. A kibertér feletti hatalom a rendszeroperátorok kezében összpontosulna, akik minden rosszakaratú online akciót képesek lennének megtorolni.

5. Külső reguláció vagy belső szabályozás?

Mindez nem több csupán, mint visszautalás az internetes világ, a cyberspace mindennél ősbibb félelmére, a cenzúráról, a korlátozásoktól való rettegésre, vagy valami más, mélyebb és fontosabb, már a jövő irányába mutató tendencia áll mögötte? **Peter Sim** kanadai jogász igen helyesen jegyezte meg: az Internetben a kifejezés szabadságának néhány „beépített garanciája”

lelhető fel. Magát a rendszert tervezték meg úgy, hogy mindennemű központi irányítás nélkül működjen, s akár egy nukleáris háborút is képes legyen túlélni. Felépítésének eme alapvető jellege teszi nehezzé az Interneten való forgalom ellenőrzését. Egy netes protocol nem tudja megmondani, hogy valamely site-ot ellenséges támadás vagy bírósági ítélet zárt le. Mindkét esetben másik utat fog választani az adatok továbbítására (**Peter Sim: Free Speech in Cyberspace**, <http://www.mbnet.mb.ca/~psim/free.html>).

A korábban már idézett brit parlamenti jelentés (*House of Commons, Culture, Media and Sport, Fourth Report*, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm199798/cmselect/.../52002.htm>) 114. pontja ajánlásokat fogalmazott meg a törvényhozás felé, ezek figyelembe vételével alakul majd minden valószínűség szerint az Egyesült Királyság Internetre vonatkozó jogi szabályozása az elkövetkező években. A kialakítandó kormányzati stratégia fontos elemének tartják - többek között - a neten belüli önszabályozó rendszerek támogatását (melyeknek azonban figyelemmel kell lenniük a már létező általános jogi szabályozásra), valamint az egyezményi szintű globális szabályozás támogatását. Ugyanakkor alapvető szinten tartják fontosnak annak leszögezését is, hogy az Internethez való hozzáférés lehetőségének szabadságát (úgy a szolgáltatók, mint a fogyasztók részéről) semmilyen korlátozással vagy engedélyhez kötéssel korlátozni nem szabad. A brit tanulmány amúgy igen szkeptikus a jogi szabályozhatóság tekintetében: ez - álláspontja szerint - helyi szinten (azaz országonként) semmiképp sem lehet járható út. Az Internet nemzetközi jellegű jelenség, tehát a szabályozás is csak nemzetközi szinten lehet eredményes. A brit felfogás szerint sem szabad minden a neten (pl. a kiskorúakra káros anyagok közzététele a gyermekek védelmének érdekében nem kívánatos), ám ez „korlátozott tartalmi szabályozás” (*limited content regulation*) mellett inkább szűrőrendszerek beépítésével kell megvalósítani. A cél, hogy a hozzáférés korlátozásának lehetősége a törvényhozóról tevődjen át az egyéni háztartásra (*individual household*) (115. pont).

Ez a tanulmány 162. pontjában ismételtelen megjelenik, mint annak a követelménynek megfogalmazása, hogy az internetes szolgáltatás-biztosítót „erősen bátorítani kell” önszabályozásuk kiépítésére (*strong encouragement of the development of self-regulation by Internet service providers*) (162. xxi).

6. Az irracionalitás mély gyökerei

Peter Goodrich angol jogász professzor *Jog és modernitás* című tanulmányában (ld.: *Mai angol-amerikai jogelméleti törekvések*, szerk. Szabadfalvi József, Prudentia juris, Miskolc, 1996, 219.-235. oldal) igen találóan mutat rá a magában a jogban rejtő, s a gyakorlatban sokszor elhanyagolt fontos, s a net-jog, a *CyberLaw* vonatkozásában különösen jelentős nézőpontra.

Goodrich szerint:

„A jogi rend az egyik legcsodálatosabb és legfélelmetesebben utópisztikus emberi törekvés. A társadalom racionalizására irányul, azaz megpróbálja a társadalmi érintkezést az értelem határai között tartani, vagy - mérsékeltelméleti megfogalmazásban - a jog ‘az emberi magatartásnak a szabályok uralma alá rendelésére irányuló vállalkozás’ (**Fuller, L.: The Mortality of Law**, Yale, 1975. 96. oldal). E hagyományos felfogásban a jogi rend végül is mindig a szikár értelem vagy logika vállalkozása, az ember társadalmi viselkedése pedig ennek megfelelően, legalábbis legtöbb alapelvében, jogi szempontból a megokolt szándékok és kifejezetten megfogalmazott célok következményének tűnik. Röviden, a jogászok mindig is méltatlan lelkesedéssel szűkítették le a magatartást a

szabályokra, s a jogdogmatika és jogtudomány elvont világának felépítésekor hajlamosak voltak megfeledezni a társadalmi életbe ágyazott irracionálisról és esetlegességről, miként az emberi célban és emberi személyiségben mélyen gyökerező bizonytalanságról és változékonyságról is.” (im. 219.o.)

Nincs talán a jogban olyan területe, amelyre ma ez jobban igaz lenne, mint épp az internetes életviszonyok szabályozására.

Írásunk nyitó alapgondolatát **Eric Eden**-től vettük. Szó szerint így fogalmazott: „Az Interneten, ahol az abnormális viselkedés a status quo, az indulatok a vita hevében gyorsan fellángolnak s a szavak háborúja napokig, vagy akár hetekig is eltarthat. Az egyes felhasználók részéről nem szokatlan, hogy becsméreljék, szidalmazzák vagy inzultálják azokat, akik nem értenek egyet velük.” (*Libel and Defamation in the Information Age*, <http://www.english.upen.edu/~afilreis/defamation-in-cyberspace.html>). Az internetes szokásoknak - mint látni fogjuk - erre is megvan a maga válaszuk. Van azonban valami, amiről a netes nemzetközi közösség, a cyberspace szereplői gyakran megfedekeznek, ha létéről egyáltalán tudomással bírnak.

Az Internet Society az Egyesült Államok, de talán az egész világ leginkább tisztelt netes szervezete, amely ma már több, mint 100 szervezet és 6.000 feletti magánszemély taggal büszkélkedik. (ld.: <http://www.isoc.org>) Tekintélye vitathatatlan, mint ahogy a társaság szakmai tisztessége, a szabadságjogok, elsősorban a szólásszabadság érdekében kifejtett igen komoly munkájának eredményessége is az. Nem kisebb személyiség, mint **Vinton G. Cerf**, az *Internet Society* elnöke fogalmazott így:

„Az Internet a szabadság leghatalmasabb zászlóvivőinek egyike. Kifejezi az igazat mindazok számára, aki meg kívánják látni azt. Nem csoda, hogy néhány kormány és szervezet fél az Internettől s attól a képességétől, hogy az igazat felszínre hozza. Ám az Internet hatalma olyan, mint egy kétélű kard. Ugyanolyan könnyedséggel hordozhat félreinformációt s hiteltelen véleményeket. A meggondoltság s a felelőtlenség egymás vállt vállhoz vetve léteznek az Internet elektronikus univerzumában. Mi hát a teendő? Nincs elektronikus szűrő, ami elválasztaná az igazat a kitalálttól. Nincs olyan gondolkodó „V-chip”, amely szétválasztaná az aranyat és az ólmot. De van egy eszközünk, amit alkalmazhatunk: a kritikus gondolkodás. Ez az igazság a tömegkommunikáció más médiáira is érvényes, nem csak az Internetre. Mégis: a World Wide Web irányítja rá figyelmünket legjobban, sokkal tisztábban engedi látni, mint más médiák. Az értékes és értéktelen eme határozott egymás mellé helyezése rávezet minket a gondolkodásra. Valóban el kell gondolkodnunk azon, amit látunk és hallunk. Értékelnünk kell és választanunk. Választanunk kell, mi vezessen bennünket. Mely lecke taníthatná meg jobban gyermekeinket ennél arra, hogy hogyan készüljenek fel az új évszázad társadalmi, gazdasági és technikai változásaira? Adjon nekünk az új évszázad az elszántságot, hogy gyermekeinket mélyebb gondolkodásra tanítsuk mindarról, amit látnak s hallanak. Ez fogja majd - bármely elektronikus szűrőnél jobban - megvetni majd annak alapjait hogy, melyik az igazság, amely állva marad.” (<http://www.isoc.org/Internet/conduct/truth/shtml>).

Egy új évszázad (vagy inkább évezred) új technikájával és létformájával találkoztunk az 1990-es évek derekán. Kétségtelen, hogy az Internet - és utódai - életünket, mindennapjainkat soha nem látott mértékben formálják majd át a következő néhány évben, évtizedben. E lehetőségekhez most alkalmazkodnia kell az etikának, ki kell alakulnia egy új erkölcsnek, mely - **Vinton G. Cerf** nagyívű víziója szerint - igazából csak gyermekeink, a következő generáció

színpadra lépésével várható. A mi feladatunk az, hogy erre felkészítsük őket, megtanítsuk, mi a felelős viselkedés, miként kell bánnunk e fantasztikus lehetőséggel.

S addig...?

7. Az „utolsó vad határvidék”

Az Internet joga elméleti síkon talán tehát nem is létezik, mégis realitás. A világ igen sok egyetemén immár önálló jogágként, vagy az „új médiák joga” kurzusok keretében foglalkoznak vele. Ugyanakkor gyakorló jogászok, az amerikai jogi cégek vagy az európai ügyvédi irodák gyakran nyitnak saját honlapot, ahol elmondják véleményüket jogalkotásról és bírói gyakorlatról, beszámolnak legizgalmasabb eseteikről, vagy csak kommentálják mások jogeseteit. A New York-i székhelyű *Ford Martin Esposito Witmeyer and Gleser L.L.P.* három ügyvéd munkatársa, **Johanna E. Copeland, Edward M. Pinter és John J. Witmeyer III.** nem régen igen tanulságos írást tett közzé a web-en *Ahová az Internet megy, a jognak nem kell szükségképpen követnie* címmel. (*Where The Internet Goes, Law Does Not Necessarily Follow*, <http://www.fmew.com/archive/intl/index.html>). A három new york-i ügyvéd először rámutat a tényre: egyetlen kormány vagy nemzet sem tudja teljesen ellenőrizni és szabályozni az Internetet, mert az - legalapvetőbb természete révén - tiltakozik az ellenőrzés és a szabályozás ellen. Ugyanakkor az Internet szétrobbantotta a hagyományos értelemben vett jogi autoritást (a földrajzi területhez, határokhöz kötött *jurisdictio*) elvét. A nemzetközi jog (közjog, magánjog és büntetőjog) - a jogviszonyok e hihetetlen számú és bonyolultságú világában - már nem ad megfelelő eligazítást, az Internet „multi-jurisdikcionális” természete túlmutat a hagyományos nemzetközi jogi problémáin, melyek a kommunikáció hagyományos formáira - mint a telefon, a távíró, a rádió és a műholdak, a maga idején mind megannyi forradalmi találmány - jellemzői voltak. A Net az utolsó vad határvidék (*the last wild frontier*), egy olyan ország, amelynek némely - erkölcsi aggályoktól ment - polgára tisztességtelenül, vagy épp bűnös úton kíván előnyökhöz jutni mások kárára. Az Internet nemzetközi világa felett megnyugtató csak maga a nemzetközi közösség, egy egyezményi szabályozás jelenthet. Mindaddig, amíg ez meg nem valósul, amíg olyan nemzetközi konvenció meg nem születik, mely a felhasználóktól szerte a világon megkövetelné a felelősséget (hogy az Internet mindennapjaink hasznos eszköze lehessen) eme új médium szabályozása kiszámíthatatlan marad s csak a jelenleg hatályos jogok korlátain belül képzelhető el.

C. A normák

1. *A netikett vége, a jog kezdete* - 2. *A CyberLaw nyomában* - 3. *A common law és a római-germán jogok alapvető különbözősége: jogösszehasonlító kitekintés* - 4. *Van e jog a törvény felett: a bírói jogértelmezés lehetőségei az Egyesült Államokban* - 5. *Egy pillantás a német Internet-jog rendszerére*

1. A netikett vége, a jog kezdete

André Ehlers szerint: „A világ egészére kiterjedő Cyberspace, kibertér lakói, a hálójárók (*Netziens*) iratlan viselkedési szabályait netikettnek, a háló etikettjének nevezzük. Itt a lényegi alap gondolat a „legyünk kölcsönösen tekintettel egymásra” parancsa (*das Gebot der gegenseitigen Rücksichtnahme*). Az, hogy a netikettől ennél több ma már el nem várható, gyakorlati úton igazolt. Épp ezért szükségesek írott törvények is, amelyek a háló jogi problémáit lényegükénél ragadják meg.” (*Verantwortlichkeit für Informationen im Internet*, <http://www.jura-uni.osnabrueck.de/ak-inet.text.htm>).

De hova sorolható be az Internet joga, mely jogág, jogi terület alá? Milyen irányból közelíthetjük meg azt? A *Rechtprobleme des Internet* tanulmány sorozat 2. része (*Regulierung des Internet*) A.) fejezete (*Rechtliche Einordnung des Internet*, <http://www.rewi.hu-berlin.de/~matze/rdi/einordnug.html>) részletesen foglalkozik e kérdéskörrel. A szerző, **Mathias Münch-Dalstein** nyomán - a kontinentális, európai jogok hagyományos tagolódására tekintettel - az internetes jogviszonyokat két irányból közelíthetjük meg: mint a telekommunikáció sajátos válfaját s mint a tömegtájékoztatás eszközét vizsgálhatjuk. Az első megközelítés technikai (az Internet, mint eszköz áll a középpontban), a második már inkább médiajogi, a hagyományos értelemben vett sajtójoghoz áll közel, sőt, annak egy bizonyos, a jogviszonyok internetes sajátosságaihoz igazított, jól elkülönült részét képezi.

Úgy az első (az információ továbbításának joga), mint a második megközelítés (az információcsere tartalmával kapcsolatos jogi kérdések) szemszögéből az Alkotmány, illetőleg a „rendes” törvényi jogalkotás szintjén kereshetünk jogforrásokat. A német jogban kommunikációs szempontból az Alkotmány (*Grundgesetz*, GG. 73. § /7/), illetőleg a *Fernmeldeanlagen-gesetz* (FAG), az Internet médiajogának szempontjából ugyancsak az Alkotmány - az egyéni véleménynyilvánítás szabadsága (5. § /1/ bek. 1. mondata), a sajtószabadság (GG. 5. § /1/ 2. mondata) - a legalapvetőbb jogforrás, ezt egészítik ki a törvények (sajtó- és médiatörvények, a *Rundfunkstaatsvertrag*, a *Btx (Bildschirmtext)-Staatsvertrag* stb.).

Ez - az egyébként 1996-os - kísérlet az Internet-jog megközelítésére alkotmányjogi és törvénykezési szempontból tetszetős (és hazai jogviszonyainkra „lefordítható”) ugyan, de bizonyos területeket nem dolgoz ki eléggé. Ilyen a „hagyományos” polgári jogi-kereskedelmi viszonyok internetes vetülete (ami gazdasági szempontból talán a legfontosabb, legdinamikusabban fejlődő net-jogág), s ilyen a jogalkalmazás (törvényi jog-bírói jog) alapvető konfliktusa is (az internetes életviszonyokra analógiával más jogterületek intézményeit kell alkalmazni mindaddig, míg magas szintű jogszabályok nem születnek).

Jól látták a német tanulmányosorozat szerzői, hogy a kommercializálódás, az, hogy az Internettel egyre többen akarnak pénzt keresni újabb problémák sorát veti majd fel, s várható, hogy erre a nemzeti jogalkotások határozott formában válaszolnak. (*Regulierung und Selbstregulierung im Internet - Einschätzung und Perspektiven* von **Felix Braun**, <http://www.rewi.hu-berlin.de/~matze/rdi/perspektiven.html>).

Van azonban más megközelítési lehetőség is, mint a jogági besorolás.

2. A CyberLaw nyomában

A Computer Law Association (<http://cla.org>) amerikai szervezet a computer és információ-technológia jogának - valamint e jogterületekkel összefüggésben a telekommunikáció, multimédia, szórakoztató elektronika, Internet, on-line-kereskedés, elektronikus kiadás jogviszonyainak - világszerte elismert egyik legtekintélyesebb szakmai szerveződése. 1996-ban tették közzé a neten azt a tanulmányosorozatot (*Joseph F. Ruh Jr.*, Editor: *The Internet and Business: A Lawyer's Guide to the Emerging Legal Issues*) amely ma is a CyberLaw alapküvéi közé számít. Ez az átfogó munka kevés szót veszteget jogelméleti bevezetésre, az Internet fogalmi és történeti körbejárására: inkább - fő témák köré rendezve - az esetjog feldolgozására törekszik (<http://cla.org/RuhBook>).

A CyberLaw jogviszonyok fő területei hagyományos (kontinentális) értelemben véve magánjogiak (kriptográfia, Internet domain nevek szerzői jogi védelme, a magánszféra /privacy/ on-line védelme, az E-mail, a munkahelyi E-mail és Internet, EDI /electronic data interchange, elektronikus adatszere/, E-cash /elektronikus pénz/, az on-line kiadók és tartalom szolgáltatók törvényi és üzleti kérdései), alkotmányjogiak (a hálózatok és on-line rendszerek jogának kérdései az első alkotmánykiegészítés szemszögéből), illetőleg a zárófejezet összefoglalóját adja az Internet büntetőjogi vonzatainak.

A jelenleg legrészletesebb, legpontosabb - s az alcímtől függetlenül jogászok által is legtöbbet olvasott - online amerikai netjogi összefoglaló a **Larry Lessig, David Post** és **Eugene Volokh** által jegyzett *Cyberspace Law for Non-Lawyers (A kibertér joga nem jogászoknak* http://www.ssrn.com/update/lsn/cyberspace/csl_lessons.html). Ez a 80 leckéből álló sorozat (amit a Social Science Electronic Publishing Inc. gondoz) úgy tematikusan, mint az egyes fejezetek feldolgozott anyaga tekintetében naprakészségre törekszik, folyamatosan bővül. Életszerű, gyakorlatias példákon keresztül mutatja be az amerikai kiberjog intézményeit, szabályozási rendszerét.

Nyolc fő cím, a jogviszonyok nyolc fő köre szerint tárgyalják a szerzők a joganyagot.

- A szerzői jog kérdései (*copyright law*). Ezen belül is kiemelten kezelik a *fair use* (megengedett felhasználás) kérdéskörét. (Copyright 7-10), valamint kitérnek a hozzáférés szolgáltatók felelősségének alapvető kérdéseire (*liability of service providers*) is (Copyright 11).
- A magánszféra védelmének joga (*privacy law*). E jogterület - mely az USA jogában hagyományosan az alkotmányjogi megközelítéssel jellemzett - rendkívül fontos és lényeges, az életviszonyok igen széles körét érinti. Részben magas szintű jogszabályok - mint a Negyedik Alkotmánykiegészítés -, törvényi szabályozás (a magánszféra elektronikus kommunikációjának védelméről szóló 1986-os törvény, az ECPA /Electronic Communications Privacy Act/, s az ehhez kapcsolódó legfontosabb kivételek) s az ezek köré kialakult bírói gyakorlat, esetjog adja az ismertett joganyag zömét. Ezt egészítik ki a szerzők a titkosítással (*encryption*), valamint az anonimitás kérdéseivel.

- A *trademark* joga részben az internetes viszonyokra is érvényes általános magánjogi alapvetést ismerteti, részben olyan sajátos problémákkal foglalkozik, mint a domain nevek trademark kérdésköre.
- Az írásos rágalmozás joga (*libel law*). A rágalmozás szóbeli (*defamation*) és írásbeli (*libel*) válfajainak fogalmi tisztázása után alkotmányjogi összefüggéseit tekintik át a szerzők, majd az online rágalmozás sajátos eseteit elemzik.
- A véleménynyilvánítás szabadságának joga (*free speech law*) a három szerző által jegyzett cyberjogi összefoglaló legterjedelmesebb, s egyik legfontosabb fejezete, 26 alfejezetből áll. A szabad szólás jogának alkotmányjogi alapvetésével kezdődik. Ezen belül a szerzők részletesen tárgyalják a kormány szuverenitása és e nagyon fontos alkotmányos alapjog ütközésének lehetőségeit. E körben esik szó a kiberszex kérdésköréről (obszcenitás, gyermekpornográfia, a gyerekek általános védelme), a zaklatásról, támadó jellegű beszédéről (*annoying/offensive/harrassing speech*), a kereskedelmi reklám lehetőségeiről, a kormánnyal való közvetlen jogi találkozás (a kormány, mint munkáltató, tulajdonos, szociális intézmények fenntartója stb.) témájáról. Figyelemre méltó, hogy míg **Ruh** a tartalom szabályozásával kapcsolatos kérdéseket - az 1995 decemberi helyzet szerint, mikor a könyv anyagát zárták - csak érintőlegesen, a **Lance Rose** professzor által írt 10. fejezetben (*First Amendment Protection for Network and On-line Systems*, <http://cla.org/RuhBook/chp10.htm>) tárgyalja (szorosan együtt a rágalmozás, becsületsértés kérdéskörével), így tükrözi a CDA előtti helyzetet, a *CyberSpace Law* ennek külön, terjedelmes részt szentel.
- A szerződési jog (*contract law in Cyberspace*) ugyancsak általános magánjogi alapvetés, kiegészítve azokkal a sajátos problémákkal (adhézió, elektronikus aláírás stb.), amelyek a kiberjogi viszonyok jellemzői.
- A tartalom szabályozás (*content regulation*) a *CyberSpace Law* utolsó, 10 alfejezetből álló nagy blokkja, mely megkísérli a CDA hatályba lépése utáni helyzetet felvázolni (nem takarékoskodva a kritikai megjegyzésekkel sem). Számos példát hoz a joggyakorlatból, s rámutat a jogértelmezés feltárt ellentmondásaira, a CDA egyes rendelkezéseinek alkotmányellenes voltára.

Fontos megjegyezni, hogy ez a munka nem tartalmaz önálló, a büntetőjoggal foglalkozó fejezetet.

Talán a felhozott példák érzékeltetik: az amerikai CyberLaw annyiban különbözik az Internet-jog európai megközelítésétől, hogy a kibertér (Cyberspace) életviszonyait mint egyfajta egységet szemléli (azaz nem törekszik a jogági besorolásra), az egyes esetek gyakoriságára, s - elsősorban gazdasági, kereskedelmi - jelentőségére tekintettel rendezi témakörökbe a joganyagot. Ez talán - az újabb, nyomtatásban napvilágot látott kézikönyveken túl - az egyetemek CyberLaw-szemináriumainak tematikájában érhető tetten:

Pl. a Temple University Law School, ahol a már többször idézett **David G. Post** professzor tart az 1998-as őszi szemeszterben speciális kurzust [/http://www.temple.edu/lawschool/dpost/cyberlaw.htm/](http://www.temple.edu/lawschool/dpost/cyberlaw.htm) vagy a bostoni Suffolk University High-Technology Law kurzusa [/http://www.suffolk.edu/law/hightech/classes/fa98comp/schedule.html/](http://www.suffolk.edu/law/hightech/classes/fa98comp/schedule.html/).

Jelenleg (1998. ősze) úgy az amerikai oktatás, mint a szakirodalom a következő fő kategóriákban tárgyalja a *CyberLaw* vagy *NetLaw* joganyagát:

- az információ biztonsága (*information security*),
- az információ, mint licencia-probléma (*licensing information*),

- a szellemi tulajdon licencia-kérdései és a trademark
- az on-line kereskedelem biztonsága
- az elektronikus információ, mint tulajdon
- magánszféra és nyilvánosság a kibertérben
- a kibertér nyilvános (közjogi) szabályozása (ideértve a szólásszabadság alkotmányos kérdéseit)
- a kibertér magánjogi szabályozása (ideértve a kereskedelmi jogi viszonyokat, a személyiségvédelmet, a felelősség kérdéseit)
- a joghatóság, jogszolgáltatás kérdései, nemzetköziség.

Az amerikai jog tehát az életviszonyok néhány fő csoportja köré rendezett joganyagot foglalja - a hangsúlyozottan nem európai értelemben vett - „jogágba”. **(Ezzel kapcsolatosan lsd. a 3. és 4. pont alatt írottakat.)** Ez mindenképpen egy „történeti” folyamat révén alakult így: ahogy a *Cyberspace* mozgásteret bővült, technikai lehetőségei újabb és újabb területek felé váltak nyitottá, rögtön felmerültek a jogi kezelhetőség kérdései is. A kezdetek viszonylag „egyszerű” - s néha valóban „jogmentes” - problémái (pl. amíg az elektronikus adatok továbbítása, cseréje csak szűk számú, a hálózatra kapcsolt egyetem, főiskola körében zajlott, a szerzői jogi kérdések aligha jelentettek gondot: ki-ki örült, ha munkái minél szélesebb szakmai körben váltak ismertté, s ugyanakkor maga is szinte korlátlanul juthatott új adatokhoz) az egyre szélesebb körű elterjedés miatt megsokszorozódtak, (E-mail, BBS /*bulletin board systems*/, modemes telefonkapcsolat) és a kommercializálódás révén jellegük is megváltozott (az Internet a tudományos célú adatátviteltől eljutott a teljes körű üzleti alkalmazhatóságig).

Maga a joganyag - azon kevés körben, ahol kimondottan Internet-jogi törvényi szabályozásról beszélhetünk - nem más, mint esetjog, bírói jogértelmezés (részben a törvényi jog, nagyrészt azonban a joggyakorlat értelmezése), s - sajátos módon - az ugyancsak magasra értékelt jogtudományi-irodalmi állásfoglalások látszólag rendezetlen és igen nehezen áttekinthető tömege. A *CyberLaw* kezdetektől arra törekedett, hogy a már meglévő jogot alkalmazza (kiterjessze) a netes életviszonyokra, azaz kezelhetővé tegye a jog szempontjából azt.

Ez a jogalkalmazás és jogértelmezés igen magas szintű jogászai munka révén megy végbe: a Legfelső Bíróság felülvizsgálati döntései sokszor inkább jogi esszére, mint tényszerű ítéletre hasonlítanak, nem csak a jogkérdésekben foglalnak állást, de az alapvető és lényegi fogalmakat is meghatározzák, irodalmi utalásokat tartalmaznak stb.

A *Reno* kontra *American Civil Liberties Union* et. al. ügyben abban a kérdésben kellett állást foglalni, hogy az USA Pennsylvania Államának Északi Kerületi Bírósága helyesen értelmezte-e az 1996-os CDA-törvényt a szólásszabadság alkotmányos jogának korlátozása és korlátozhatósága szempontjából. A terjedelmes állásfoglalás (*opinion*) előbb az Internet fogalmát határozza meg. Áttekinti rövid történetét, a használók számát, alakulását, kilátásait, ismerteti Internet fő fogalmait, utal a vonatkozó irodalomra, majd a „kifejezetten szexuális tartalmú anyagok” (*sexually explicit material*), illetőleg a felhasználók (hozzáférők) életkorának megállapíthatóságáról (*age verification*) fejt ki álláspontját. Csak ezt követően tér rá a jogkérdés tárgyalására valójában: először a törvényi jog rendelkezéseit ismerteti, majd a bírói (eset) jogot (azaz az alkotmányos jogértelmezést) ütközteti a törvényi joggal. Felkutatja az azonosságokat, ellentmondásokat, rámutat arra, hogy a törvény szemben áll az alkotmányos szabályozással, s - mint az adott esetben is - akár úgy is dönt, hogy a kormány, s az azt képviselő **Reno** főügyész véleményével szemben az **ACLU** érveinek ad helyt. Természetesen a jogvita minden

szereplőjétől elvárja a bíróság, hogy hasonló módon - és mélységben - fejtsék ki álláspontukat, rendszerezzék érveiket. (A ***Revo vs. ACLU Decision*** anyaga fellelhető: <http://www.aclu.org/court/renovaclu.html>, illetőleg: http://www2.epic.org/cda_decision.html).

Ugyanakkor nagy tekintélyű jogi szakemberek köztiszteletben álló és széles körben olvasott jogi szaklapokban gyakran publikálnak úgy, hogy egy-egy témakörben csak véleményüket mondják el, egyetlen törvényhelyre, jogesetre, bírói döntésre való hivatkozás nélkül (Izd. pl. a *New York Law Journal* 1998. augusztus 17.-i számában **Walter Effross**, az *American University Washington College of Law* professzorának írását: *Legal Responsibilities of Virtual Storekeepers: Rules of the Road - Steps Can Reduce Seller's Potential Liability*, on-line hozzáférhetősége: <http://www.ljx.com/Internet/0817virtualstore.html>). Ilyen esetekben a véleményt alkotó szakmai tekintélye, érveinek logikája ad súlyt az érvelésnek, amire mások - alappal - hivatkoznak majd.

A jogértelmezés - az angol-amerikai jog sajátosságainál fogva - tehát mintegy a jogászok közös ügye, bár azt, hogy egy jogvita és eltérő értelmezések esetén kinek az álláspontja helyes, nyilván a bíróság - s végső soron a Supreme Court - fogja eldönteni.

3. A common law és a római-germán jogok alapvető különbözősége: jogösszehasonlító kitekintés

Az internetes nemzetközi jogviszonyok idáig soha nem látott mértékben teszik lehetővé jogok, jogrendszerek találkozását. Miután az Internet az Egyesült Államokból indult, jogi szabályozásának elsődleges s máig legnagyobb, legszerteágazóbb irodalma is az amerikai. Ugyanazokat a problémákat, jelenségeket azonban másként közelíti meg az angol-amerikai jogrendszer, s megint másként a romanista, kontinentális jog.

René David az angol-amerikai s a kontinentális (római-germán) jog szerkezeti összehasonlítása kapcsán rámutat: szerkezetileg a két jog tökéletesen különbözik egymástól. „A jogágakra tagolás szintjén nem találjuk meg sem a közjog-magánjog megkülönböztetést, sem a mi számunkra oly természetesen megközelítést a magánjog, a kereskedelmi jog, a közigazgatási jog, vagy a társadalombiztosítási jog között.” E nagy osztályozások helyett másokat találunk; ilyen elsősorban a common law és az *equity* közötti megkülönböztetés. Nem érdemes próbálkoznunk az egyes jogi fogalmak mechanikus lefordításával sem: „a *contract* az angol jogban egészen mást jelent, mint a szerződés a római-germán jogokban, az angol *equity* nem azonos az említett jogrendszerekben használatos méltányosság fogalmával, az *administrative law* nem azonos az igazgatási joggal, a *civil law* a polgári joggal és a *common law* sem azonos a *droit communnel*.” (**René David: A jelenkor nagy jogrendszerei. Összehasonlító jog** Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977, 274-275. oldal). Az angol és a kontinentális jogi szemlélet közötti különbséget **David** az anyagi és eljárási jog elsődlegességének megítélése közti eltérésre vezeti vissza. „Az európai kontinens jogásza a jogban a társadalmi rend elvét vagy elveit látja. Ezeknek az elveknek szem előtt tartása mellett próbálja meghatározni és jobbá tenni a jogot. Elveket állít fel a politikai szabadságra, a szociális jogokra, a tulajdon szentségére, a szerződésekre vonatkozóan, de a gyakorlati szakembereknek engedi át ezeknek az elveknek az érvényre juttatását vagy szankció nélkül hagyását. Az angol jogász - mint a gyakorlati szakember örököse - bizalmatlan e számára üres formulák iránt: mit ér valamely jog vagy elv kijelentése, ha érvényesítésükre nincs mód.” (**David**, im. 291. oldal).

Az amerikai jog az angol jogcsaládba, a *common law* családjába tartozik.

„A jogot az amerikai jogászok és az angol jogászok egyaránt a bírói döntéseken alapuló jogként fogják fel. A törvényhozó által alkotott szabályokra, bármily nagy is a számuk, a jogász bizonyos zavarral tekint, mert ezek szerinte nem természetes formái, megfogalmazásai a jogszabálynak. E szabályok csak akkor válnak az amerikai jog valóban szerves alkotóelemévé, amikor a bíróságok már értelmezték azokat, amikor már lehetségessé vált, hogy nem a szabályokra, hanem az azokat alkalmazó bírói döntésekre hivatkozzanak.” (*David*, 330. oldal)

Az amerikai jogrendszer alapvetően kettős: a szövetségi jogra s a tagállamok jogára választható szét.

„A jog által szabályozandó kérdések között következésképpen lesznek olyanok, amelyek kizárólag a tagállamok, mások viszont a szövetségi szervek kizárólagos hatáskörébe tartoznak. Bizonyos körülmények fennforgása esetén olyan kérdések is adódhatnak, amelyeket akár egyik, akár másik szabályozhat, mivel a tagállamok akkor alkothatnak szabályokat, ha a kérdéses területre vonatkozóan a szövetségi szervek nem bocsátottak ki rendelkezéseket. Az első kérdések egyike, amelyet az amerikai jogász bármilyen közigazgatási vagy törvényhozási rendelkezés láttán feltesz, az a „*jurisdiction*” kérdése, ami ebben az összefüggésben törvényhozási hatáskört jelent és pontosan megfogalmazva úgy hangzik, vajon a kérdéses rendelkezést kibocsátó szerv „*within the jurisdiction*”, vagyis az alkotmány által rá ruházott hatáskör határain belül hozta-e. E kérdés egyáltalán nem elméleti jellegű az Egyesült Államokban, szankciót von maga után. Ha ugyanis a szövetségi szervek olyan törvényt bocsátanak ki, vagy olyan rendelkezést alkotnak, amelyek nem az ő hatáskörükbe tartoznak, úgy ezt a törvényt vagy rendelkezést, amelyre hatásköre a bíróságok alkotmányellenesnek nyilvánítják és elutasíthatják alkalmazásukat. Ha viszont valamely tagállam szerve bocsát ki olyan törvényt vagy intézkedést, amelyre hatásköre nem terjed ki, e törvényt vagy intézkedést a bíróságok nem alkalmazzák. Angliával ellentétben az Egyesült Államokban a bíróságok felügyeletet gyakorolnak mind a szövetségi, mind pedig a tagállamokbeli szervek által kibocsátott törvények és rendelkezések felett.” (*David*, 332. oldal)

David rámutat: egy *common law*-országban nem tekintik teljes értékű, igazi jogszabályoknak azokat a szabályokat, amelyek nem bíró alkotta szabályok. A törvénykönyvet (*code*) többé-kevésbé összefoglaló műnek tekintik, nem úgy, mint a római-germán jogcsalád jogaiban, ahol a törvénykönyv kiindulópont egy új jog kidolgozásához és kifejlesztéséhez. Úgy vélik, a törvényhozó a kódexben a bírói gyakorlat által felállított régebbi jogszabályokat kívánja reprodukálni, a törvénynek mindaddig nincsen értelme, amíg a bíróságok nem értelmezték azt. (*David*, 363. oldal).

4. Van-e jog a törvény felett: a bírói jogértelmezés lehetőségei az Egyesült Államokban

1998. július 21.-én az Egyesült Államok szenátusa megszavazott két törvényjavaslatot. Az első - amit **John McCain** és **Patty Murray** szenátorok terjesztettek elő - azokra az iskolákra és könyvtárakra vonatkozott, melyek szövetségi anyagi támogatásban részesülve Internet kapcsolatot biztosítanak a szolgáltatásaikat igénybe vevőknek. A javaslat szerint ezek az intézmények kötelesek egy speciális szűrő szoftvert alkalmazni, mely a „nem helyénvaló” (*inappropriate*) anyagokat hozzáférhetetlenné teszi. A második törvényjavaslatot (*a CDA II-t*) **Dan Coats**

szenátor indítványozta: ez lényegében a „kiskorúakra kártékony hatású” (*harmful to minors*) web-oldalak tilalmára vonatkozott.

Még ugyanazon a délutánon **Barry Steinhardt**, az Electronic Frontier Foundation elnöke közzétette a társaság válaszát, s egyben állásfoglalását az Internetet cenzúrázó törvényekkel (*internet censorship bills*) kapcsolatos kérdésben. (Electronic Frontier Foundation Reacts To Senate Passage Of Two Internet Censorship Bills, http://www.eff.org/pub/Censorship/Internet_censorship_bills/1998_bills/HTML/19980721).

Steinhardt rámutatott: a két törvény valós és jelenlévő veszélyt jelent az Internet szólásszabadságára (*the two bills represent a real and present danger to free speech on the Internet*).

Az első „a kiskorúakra kártékony hatású” anyagok körébe sorol olyan oldalakat is, mint a kvéker honlap vagy az Amerikai Egyetemista Nők Egyesülete (mindkettő nagy tekintélyű szervezet, „bűnük”, hogy a szexualitásról, a nők szerepéről más nézeteket vallanak a „többség által elfogadotthoz” képest). A második a kereskedelmi célú pornográfiát visszaszorítandó - a kiskorúakra kártékony anyagok weben keresztül történő értékesítését kívánja korlátozni, ám figyelmen kívül hagyja: „minden web oldalnak van valamilyen kereskedelmi alkotórésze”, s bármit is kínálunk értékesítésre (a könyvtől, CD-től, kazettától a sapkáig, trikóig) biztosan lesz olyan közösség, amely érdekeire nézve ezt sérelmesnek találja majd.

Az Electronic Frontier Foundation - mely célként tűzte ki maga elé, hogy az Internet megmaradjon a világ egészére kiterjedő szólásszabadság zászlóshajójának, hogy minden on-line kommunikáció magánjellegét és biztonságát sikerüljön megőrizni - polgári jogi szervezetként arra mutat rá: a törvény - bár senki által nem vitatottan hasznos célt kíván szolgálni - itt a szabályozás nem megfelelő eszköze. Az, hogy ki, mit tart obszcénak sok mindentől függhet, a szubjektív, egy közösség értékrendjéhez kötődik, önkényhez, visszaéléshez vezethet.

Az EFF - az Egyesült Államok legkitűnőbb Internet-jogászainak aktív támogatása mellett - harcot hirdetett a vélemény nyilvánítás szabadságát korlátozó törvények ellen. E harc igazából a bíróságokon dől majd el, ahol az első konkrét eset kapcsán összecsap majd a törvényi jog (s a mögötte lévő törvényhozói hatalom) s a jogértelmező jogalkalmazás (azaz az amerikai, szabad jogrendszer évszázados, az Alkotmány szellemében alakult tradíciója).

A **Reno vs. ACLU** ügyben (lsd. feljebb) az amerikai legfelsőbb bíróság az 1996-os Communication Decency Act alkotmányellenességét mondta ki. (A törvény előzményeit, a kongresszusi és szenátusi vita anyagát, magát a törvényt, valamint a bírói döntés utóéletét jelentő reakciókat (beleértve a PICS /Platform for Internet Content Selection/ körüli vitákat, illetve a CDA visszavonására irányuló törekvések dokumentumait) megtalálhatjuk a The Internet Censorship Saga, 1994-1997 alatt: <http://www-swiss.ai.mit.edu/6805/articles/cda/saga/html>)

A római-germán, kontinentális jogi gondolkodás számára ez szokatlan, talán riasztó, megbotránkoztató, hisz a Törvény hatályát, legitimitását, közvetve a jogbiztonságot kérdőjelezi meg. A kontinentális jogász elfogadja, hogy a legfőbb rendező erő a törvény, melyet a nép képviselői szerve hoz, amelyben a népfelség testesül meg. A jogelvek épüljenek be a kódexbe, segítsék a törvényt értelmezését. Az angol-amerikai jog egy lépéssel tovább megy: az elvet (mint jogon kívüli szándékot) a jogszolgáltatás aktív hatóerejévé emeli.

Ronald Myles Dworkin, az Angliában élő, de Amerikában született jogfilozófus és politikai gondolkodó egy több, mint 30 éve írott tanulmányában (*A szabályok modellje*, in: *Mai angol-amerikai jogelméleti törekvések*, Szerk. *Szabadsfalvi József*, Miskolc,

1996, 17-56. oldal) a jog, a szabályok kötelező ereje, a bírák szerepének elemzése kapcsán így ír:

„Az amerikai jogszolgáltatás jelentős részében - s most már Angliában is - a magasabb bíróságok nem ritkán utasítanak el fennálló szabályokat. A common law szabályait - amelyeket korábbi bírósági ítéletek fejlesztettek ki - néha közvetlenül felülbírálják, néha pedig a közvetlen fejlődés változtatja meg őket radikálisan. A törvényi szabályokat értelmezik és újraértelmezik, sokszor még akkor is, ha az eredmény nem felel meg a törvényhozó úgynevezett 'szándékának'. /.../ Nos, mikor lehetséges egy bírónak egy fennálló jogszabályt megváltoztatnia? Az elvek kétféleképpen tűnnek fel a válasz során. Először is szükséges, bár nem elégséges, hogy a bíró úgy találja, hogy a változtatás jó irányba mozdít el valamilyen elvet, amely alapelv így igazolja a változtatást. /.../ Azonban akármilyen elv nem lehet jó egy változtatás igazolásához, ugyanis akkor nem lenne szabály, amely biztonságban van. Lennie kell néhány elvnek, amely számít, és néhánynak, amely nem, és lennie kell néhány olyan elvnek, amely többet nyom a latba, mint a többiek. Nem múlhat a bíró egyéni preferenciáin, hogy a jogon kívüli szttenderdek tengeréből melyiket választja ki, mert ha így lenne, akkor egyetlen szabályra sem mondhatnánk, hogy kötelező. Mindig el tudunk képzelni egy bírót, akinek a jogon kívüli szttenderdek közötti preferenciái olyanok, amelyek még a legjobban meggyökeresedett szabálytól való eltérést vagy annak radikális újraértelmezését is képesek igazolni.

Másodszor bármelyik bírónak, aki úgy dönt, hogy megváltoztat egy fennálló doktrínát, figyelembe kell vennie néhány fontos szttenderdet, amely az eltérés ellen szól, s amely maga is legtöbbször egy elv. Közéjük tartozik a 'törvényhozás szupremáciájának' doktrínája, amely egy sor elvet foglal magába, s ezek arra kötelezik a bíróságot, hogy részesítse különös tiszteletben a törvényhozás aktusait. Közéjük tartozik a precedens doktrínája, és egy sor más alapelv is, amely a konzisztencia szükségességét és hatékonyságát tükrözi. A törvényhozás szupremáciája, és a precedens doktrínája a *status quo* felé hajtják a maguk szférájában a döntést, de nem parancsolják meg azt. a bírák mindazonáltal nem teljesen szabadon válogatnak és mérlegelnek az elvek és célkitűzések között, amelyek e doktrínákat alkotják - ha ezt tehetnék, ismételtén mondva, egyetlen szabályra sem mondhatnánk, hogy kötelező.” (im. 46-47. oldal)

Dworkin gondolatmenete lényegében annak bizonyítására törekszik, hogy a jog pozitivista felfogása - amelyet az idézett tanulmányban elsősorban **Hartra** vezet vissza, s amelyet a „szabályok rendszereként” határoz meg - „gúzsba köti képzelőerőnket, talán éppen megejtő egyszerűsége révén”. **Dworkin** végkövetkeztetése: „Ha kiszabadítjuk magunkat a szabályok e modelljéből, talán képesek lehetünk egy olyan modellt felállítani, amely hívebben tükrözi gyakorlatunk komplexitását és árnyaltságát.” (im. 56. oldal).

Ha van jogterület, ahol szükség van „komplex és árnyalt” megközelítésre, akkor a kiberjog bizonyosan az. Erre törekszenek a kontinens jogászai is: eszköztáruk, lehetőségeik azonban mások, s a játéktér, mely a jogértelmezésben rendelkezésükre áll lényegesen szűkebb. Ám mint látni fogjuk: ez sem jelentéktelen.

5. Egy pillantás a német Internet-jog rendszerére

1995-ben, azaz az Internet európai szárnybontogatásának kezdetén **Rainer W. Gerling**, a Max-Planck-Gesellschaft kutatója Göttingenben előadást tartott a sorrendben 11., számítógép-központok kérdéseivel foglalkozó konferencián. Az anyag - kibővítve - nem sokkal később a világhálóra is felkerült. Címválasztása - *Internet: juristische Probleme und kein Ende?*

(Internet: jogi problémák - vég nélkül?, <http://www.gwdu19.gwdg.de/%/Ehkuhn1/DSB/jur-problem.html>) - minden bizonnyal profetikusként mondható. **Gerling** az Internet beköszöntő új korszakát a számítógép-központok felől közelíti meg, s bár elsősorban a tudományos célú felhasználás köré csoportosítja feltett kérdéseit, meglátásai szélesebb körben is érvényesnek bizonyultak.

Gerling a licenc-jog (szerzői jog), az adatvédelem s ennek törvényi szabályozása, a számítógépes hálózatok adatátvitel (ezen belül külön tárgyalva ez egyéni kommunikációt, mint az E-mailt, a nyilvános kommunikációt (pl. usenet news) s az adatszolgáltatás kérdéskörét (anonim FTP-szerverek). Azt, hogy a sajtójogot milyen körben és mértékben indokolt felhasználni, ugyancsak külön elemzi a német kutató, akárcsak a szerzői jog, iparjogvédelem, adatokhoz jutás témaköreit.

Egyes következtetései (*az ügyvédköltségek csökkentése végett a világhálón való közzététel előtt célszerű megvizsgálni, ki a mű szerzői jogi jogosultja, s ugyanakkor célszerű hozzájárulását is beszerezni*) ma már inkább csak mosolyt váltanak ki, ugyanakkor jelzik, hogy alig három esztendeje honnan indult el az a jogfejlődési folyamat, amely ma is tart, s vége továbbra sem várható. Újabb területekre lépett be az Internet, újabb szereplők, játékosok jelentek meg, újabb és újabb problémakörök adódnak, melyek jogi szabályozása folyamatosan munkát ad a törvényhozóknak, jogalkalmazóknak.

Stefan Ernst *Internet und Recht* című, a JuS 1997. szeptemberi (776) számában megjelent összefoglaló igényű, nagy tanulmánya épp a szereplők köré rendezve próbálja felvázolni a joganyagot. Természetszerűleg a német tételes jogot próbálja ismertetni: módszertani szempontból azonban a próbálkozás valamennyi kontinentális jogrendszerre kivetíthető.

Ernst a netes életviszonyok szereplőinek körét öt csoportra osztja: a felhasználó (*User*), a tartalom-szolgáltató (*Content-Provider*), a szolgáltatás-szolgáltató (*Service-Provider*), a hálózati szolgáltató valamint az állam (*Staat*) mozgásterét, felelősségét, lehetőségeit igyekszik körülírni.

A felhasználói jogviszonyokat tovább osztja két nagy csoportra: a szerződéses jogra (ezen belül tárgyalja az írásbeli forma megkövetelésével kapcsolatos, az általános szerződési feltételeket érintő s a nemzetközi magánjogi /IPR/ vonatú kérdéseket), a deliktális (civil)jogot (a flaming és a levélbomba esetköreit), valamint itt taglalja az anyagi büntetőjog jogintézményeit is.

A tartalom-szolgáltatóról szóló rész elsősorban szerzői jogi kérdésekkel foglalkozik. **Ernst** rámutat: a hagyományos szerzői jogi szabályozás több intézménye (pl. a német szerzői jogi törvény, az UrhG IV. fejezet 31. §-a) a netjogban hatékonyan nem alkalmazható: a terület sajátos viszonyai a felhasználás új módját (*neue Nutzungsart*) teremtették meg, ehhez képest sajátos, törvényi szintű szabályozást is igényelnek.

A linkek joga ugyancsak problémát jelenthet. A link (egy másik web oldalhoz való csatlakozás lehetősége) a joggyakorlatban is számos problémát vetett fel (egyrészt a tematikusan összeállított linkek /pl. egy-egy szakterület köré rendezve/ maguk is önálló szellemi alkotásnak minősülhetnek, másrészt egy link beillesztése valamely web oldalra sértheti annak érdekeit, akihez a rákattintással eljut a böngésző netes), ezek megoldása kifinomult jogi szabályozást igényel.

A saját képmással való rendelkezés joga, csakúgy, mint a reklám kérdésköre az európai jogokban jól kidolgozott: a netes viszonyokra való alkalmazásuk elsősorban helyes jogértelmezés kérdése.

A szolgáltatás-szolgáltató valamint a hálózati szolgáltató köréről szólva **Ernst** első-sorban a felelősséget (büntető és polgári jogi értelemben is véve) járja körül, míg az államról szólva a törvényhozási kompetenciát (*Gesetzgebungskompetenz*) s az eljárásjogi kérdéseket (a bíróság deliktuálisan megalapozott illetékessége, a büntető perek sajátosságai) járja körül.

Thomas Hoeren, a münsteri egyetem professzora a német RWS Verlag gondozásában 1998. tavaszán megjelent, de az Interneten on-line formában is elérhető nagy, összefoglaló műve, a *Rechtsfragen des Internet* (aktuális szövegváltozatának kikereséséhez lsd.: <http://www.uni-muenster.de/Jura/itm/hoeren>) igen színvonalas, összetett mű: nem csak a jogintézményeket, joggyakorlatot ismerteti (nem ritkán jogösszehasonlító módszerekkel), nem csak a bírói gyakorlatot közli, de a fontos jogszabályokat is hozzáférhetővé teszi. Túl ezen - az egyes fejezetekhez rendelve - gazdag szakirodalmi hivatkozással segíti az olvasót a továbblépéshez.

A rendkívül széles körben publikáló **Hoeren** professzor (az Internet-jog egyik legkiválóbb német kutatója, művelője, oktatója és aktív formálója) e szinte lexikálisnak mondható alapművében a tárgyalt anyagot két részre osztja. Egy rövid első fejezetben az Internet technikai hátterével, alapfogalmaival foglalkozik, majd az Internet területének (*Internet-Bereich*) jogi kérdéseit gyakorlati szempontból veszi sorra.

A *domain* jogon belül egyaránt elemzi a szerzői jogi és az általános személyiségi jogi (névhez fűződő jog, a BGB 12. §-a) kérdéseket, ezek belső és nemzetközi magánjogi vonzatait, s kitér az esetleges iparjogvédelmi összefüggésekre.

A második kör az *access providerrel* kötött felhasználói megállapodás jogi helyzetével (a szerződések megkötése, tartalma) foglalkozik.

Ezt már a hálóra feltett anyagok szerzői jogi helyzetének gondos elemzése követi: a munka III., legterjedelmesebb alfejezete lényegébe mindenre kiterjed, minden lehetőséget érint.

A IV. alfejezet reklámjogi összefoglaló: az on-line marketing anyagi, eljárásjogi, kollíziós jogi elemzése.

A közvetlenül a felhasználóval kapcsolatba került eladó termékét, szolgáltatását az Interneten keresztül is szerződéssel értékesíti. Az V. alfejezet (*der Kontakt zum Anwender: Vertragsrechtliche Fragen*) ezzel foglalkozik.

Hoeren bár nem büntetőjogász, egy hétoldalas büntetőjogi összefoglalóval felvázolja e terület alapvető intézményeit, kulcsproblémáit is. Büntetőjogi értelemben véve az első kérdés mindig a büntető törvény hatálya: adott esetben hol, meddig alkalmazható a nemzetállam joga. A következő nagy kérdéskör az *access* és *content provider* büntetőjogi felelőssége: mindez az 1997-es *Teledienstgesetz* tükrében a német jogban már konkrétan ragadható meg, ahol azonban még nem került sor törvényi szabályozásra, komoly problémát jelenthet.

A büntető eljárásjog problémái ugyancsak nemzetközi síkon vetnek fel sajátos kérdéseket. A fiatakorúak védelméről **Hoeren** a *Jugendschutzgesetz* összefüggésében, a titkosításról (vagy ahogy jogi műszóval kifejezi „az információ elzárásáról” *Verschlüsselung*) a PGP (Pretty Good Privacy, a **Phil Zimmermann** által 1990-ben kifejlesztett titkosító szoftver, amelynek külföldi exportja az amerikai jog szerint tilos) szól.

A tematikus összefoglalót az adatvédelem kérdéseiről szóló, a tételes jogot bőségesen ismertető alfejezet zárja. A mű közel egynegyed részét kitevő zárófejezetben **Hoeren** a

törvéyszövegek, nemzetközi egyezmények (pl. a WIPO Copyright Treaty) szövegét közli, illetőleg hasznos iratmintákat ad.

Az Internet-jog tehát igen gyorsan, igen dinamikus fejlődő terület, amely a szó szoros értelmében naponta bővül, a felmerülő új problémák napi szinten követelnek meg új megoldásokat. A szakirodalom ezekkel a folyóiratok révén valahogy lépést tart ugyan, ám a tematikus, nagyobb művekben - ezek száma a kontinentális jogok vonatkozásában az angol-amerikai jogterülettel együtt is alig tucatnyira tehető - nem jelentek még meg. Ráadásul az összefoglaló monográfiák nagyobbik része 1997-es (vagy annál korábbi), így szükségszerűen a tematikus fejlődésben lemaradt, s a tételes jog változásai sem jelentek meg bennük. E tanulmány - többek között - azért támaszkodott s támaszkodik on-line forrásokra, mert ezek esetében (sajátos jellegükből adódóan) több esetben frissített és bővített változatok állnak rendelkezésre.

Az új jogi problémák egy részéről pl. jó áttekintést ad **Frank A. Koch** *Neue Rechtsprobleme der Internet-Nutzung* című cikkében (NJW-CoR, 1998/1 (45) szám /március/ lsd.: http://www.mathematik.uni-marburg.de/~cyberlaw/karteikarten/NJW-CoP_98_45.html).

Az ún. Push-szolgáltatások (*Push-Dienste*) a technikai fejlődésből adódóan (az Intel intercast-technológiája, mely már műholdas úton történő adatátvitelre épül) vetnek fel problémát, a „mélylinkek” (*deep links*) (egész oldalak „lenyúlása” frame-ekkel és grafikákkal) sajátosan szerzői jogi kérdéseket érintenek, míg a *Meta-Tags* (a keresőprogramok felé nyújtott adatok), a *Robots* (olyan programok, melyek az Internetet automatikusan kutatják, s a kereső gépek felé adatokat szállítanak honlapokról) már szerzői jogi és versenyjogi szempontból méltóak figyelemre, s követelik ki a megoldást (azaz a törvények jogalkalmazói értelmezését).

A jogfejlődés útja tehát máris két fő irány köré rajzolható meg. Egyrészt a technikai lehetőségek bővülése (pl. érezhető, hogy a video és audio internetes adatátvitel terjedése igen gyorsan komoly gondként merül majd fel), másrészt a felhasználók számának, ezzel együtt a jogügyletek számának dinamikus növekedése, minőségi változása (jobb szó híján: a felhasználói lelemény kiteljesedése) áll.

Úgy tűnik, hogy az internetes civiljogi viszonyok néhány fő témakör alá rendezve tárgyalhatók, szabályozhatók, az új kihívások ezek valamelyikébe besorolható problémákat vetnek fel, s ezeket a törvényalkotó és a bírói jogalkalmazás - ha hosszabb-rövidebb késéssel is - kezelni tudja (kiváltképp, ha a jogtudomány az összehasonlító jog módszerével megkísérli, hogy a jövő tendenciáit kikutassa, a megoldási lehetőségeket végiggondolja, a törvényhozó pedig ajánlásait figyelembe veszi, elfogadja).

Az is látható, hogy a jogviszonyok egy része hordoz csak magánjogi jelleget: jelentős az a kör, amely az alkotmányos alapjogokkal van közvetlen összefüggésben, s külön elemzést érdemel a büntetőjogi megközelítés.

D. A Web sötét oldala

1. Készenlét, éberség és fegyverkezés - 2. A jogmentes tér mítosza újra kísért: ahol a büntetőjognak nincs mit keresnie - 3. A bűnmegelőzés járható útja: a közösségi politizálás - 4. „Technikailag nem követtem el bűncselekményt.” -
5. A számítógép, mint bűncselekmények célja és eszköze - 6. Büntetőjogi megközelítés a jogvédte érdekek és a törvényhozás fő irányai felől - 8. Szex, terror és más kellemetlenségek - 7. USA: a legfőbb jogvédte érdek a tulajdon? -
9. Ha a médiát vonják perbe... - 10. A jog és a törvény megérkezik a határvidékre

1. Készenlét, éberség és fegyverkezés

„Odakünn ott a tágas web-világ. És el tud rémiszteni.” - e szavakkal kezdődik **Keith Ferell** amerikai író (1990 és 1996 között a népszerű tudományos magazin, az *Omni* szerkesztője) ma már klasszikussá vált 1997-es cikke (*Dark Side of the Web*, A Web sötét oldala, <http://www.cnet.com/Content/Features/Dlife/Dark/?dd>). **Ferell** megállapítja: a virtuális világban ugyanúgy veszélyek leselkednek ránk, mint a valóságban. E veszélyek könnyebben felismerhetők (így megelőzhetőek) a valós világban: a weben azonban (ahol minden nagyon gyorsan válik nagyon közelivé) néha későn vesszük észre, ha valami veszedelmes közeleg. A megoldás **Ferell** szerint a készenlét, az éberség s a fegyverkezés - csakúgy, mint a valós világban. Azok, akik a Web sötét oldalán járnak (a gyermekek molesztálótól a kultistákon át a csempészekig és más bűnelkövetőig) azzal élnek vissza, hogy felkészületlenül találják bennünket. „S mert az Internet oly gyorsan növekszik és változik, nem számíthatunk arra, hogy a hagyományos értelemben vett hatóságok megvédjenek bennünket” - így **Ferell**. Elsősorban meg kell tehát ismernünk, milyen veszélyek leskelődhetnek ránk, aztán meg kell szerveznünk védelmünket. (E védelmi eszköztárt bemutató anyag bevezetője lényegében az idézett cikk).

2. A jogmentes tér mítosza újra kísért: ahol a büntetőjognak nincs mit keresnie

Curtis E. A. Karnow, a San Francisco-i *Landels, Ripley és Diamond* ügyvédi iroda munkatársa, neves komputerjog-szakértő 1994-ben tanulságos előadást tartott Las Vegasban a második Defcon-konferencián *Recombinant Culture: Crime In The Digital Network* címmel. Az írás az Interneten több helyen is elérhető, így a <http://www.sgrm.com/art-6.htm> alatt is.)

Csak az érdekesség végett: ez a weboldal - amelyet a kanadai S.G.R. MacMillan ügyvédi iroda („a védelemért, komoly büntetőügyekben”) tart fenn - jó példa az egyre inkább terjedő s az imént mint új jogi problémaként bemutatott deep linkek kérdéskörére. MacMillanék olyan módon tesznek hozzáférhetővé más web oldalakat, hogy azok eredeti URL-je nem kerül feltüntetésre.

Karnow - aki digitális hálózatok jogellenes magatartásformáit kellő alaposággal ismeri - megkérdőjelezi a CyberLaw fogalom használatának megalapozottságát. Úgy véli, hogy a kiberjog (mint az elektronikus kommunikációval összefüggésben lévő jogszabályok összessége) éppúgy nem létezik önállóan, mint a könyvjog, az újságjog, a tévéjog, a bevásárlóközpontok joga, a videojátékok joga vagy épp a mosógépek joga (im. 15/9. oldal). A hálózat a valóságban nem olyan hely, mint a Hold. Eszköz, gép csupán, mint a traktor vagy a toll. **Karnow** szerint itt a büntetőjognak nincs mit keresnie (*the criminal law has no business here*).

Azt jelentené ez, hogy a hackerek büntetlenséget élveznek, hogy túrnünk kell gépeink vírusokkal való megbombázását? Semmiképpen sem. **Karnow** a megoldást az ellenőrzésben látja, ezt az ellenőrzést azonban szociális, morális, technológiai problémaként írja le, s nem a jog eszközeivel tartja kezelhetőnek (a jog egyszerűen nem fog megvédeni bennünket a következő polimorf lopakodó vírustól). **Karnow** is az önvédelemre helyezi a hangsúlyt: a tűzfalak, a kódszavak, a titkosítás - többek között - az önvédelem ígéretes eszköze. Végző megoldásként azt ajánlja, hogy bizonyos, nagy kockázattal járó célokra egyszerűen ne használjunk számítógépeket.

Tudomásul kell vennünk, mondja **Karnow**, hogy az életviszonyok egy részét (a „szürke zónákat”, *grey areas*) nem tudjuk bevonni a mindenütt jelenlévő büntető törvény (*omnipresent criminal code*) hatálya alá. E szürke területek átfórmálása csak lassan, a viselkedési szokások változásával történhet meg.

3. A bűnmegelőzés járható útja: a közösségi politizálás

A bűnmegelőzés különleges szerepet kap, ennek technikai eszköztára folyamatosan fejlődik. Mint **Roger Clarke**, az *Australian National University* komputertudományi tanszékének professzora, a canberrai Xamax Consulting tanácsadója a melbourne-i egyetemen 1998. február 18.-án az internetes bűnözésről tartott kriminológiai konferencián előadásában kifejtette: megnövekedett az igény a transz-juriszdikcionális és extra-juriszdikcionális (azaz az igazságszolgáltatáson túli illetve azon kívüli) megoldásokra: ezek költségei folyamatosan csökkennek, a módszerek széles körben hozzáférhetővé válnak. Ez a bűnmegelőzés technikai útja: az ausztrál professzor - **Karnow**-hoz s sok más jogtudóshoz hasonlóan - az igazi bűnmegelőzést a közösségi politizálás (*community policing*) változásától, közvetve a kiberkultúra átfórmálódásától várja (ld.: <http://www.anu.edu.au/people/Roger.Clarke/II/CrimPrev.html>).

4. „Technikailag nem követtem el bűncselekményt.”

Való igaz: a hagyományos büntetőjogi gondolkodás számára a kibetér „szürke terület”. Nehéz olyan közegben az elkövető megbüntetését kívánni, ahol az elkövető alkalmanként távolról sincs tisztában cselekedetei jogellenes jellegével. **Karnow** tanulmánya mottójaként választott egyik idézete (*Technically, I didn't commit a crime. All I did was destroy data. I didn't steal anything.* Technikailag nem követtem el bűncselekményt. Minden amit tettem, adatok megsemmisítése volt. Semmit nem loptam el.” in: *Martin Sprouse (ed.) Sabotage in The American Workplace: Anecdotes of Dissatisfaction, Mischief and Revenge /1992/*) jellegzetesen mutat rá erre a jelenségre. További gond, hogy igen sok esetben az elkövető felderítetlen marad. El kell tehát fogadni a tényt: az internetes világban indokolt a fokozott óvatosság, szükséges egyfajta egészséges paranoia. Mégsem mondhatunk le a büntetőjogi védelem lehetőségeiről, legyenek e lehetőségek mégoly korlátozottak, behatároltak is. Hisz az önvédelem (törekedjék bár a tökéletességre) teljes mértékben soha nem fog sem a valós, sem a virtuális világban igazi biztonságot adni. A „hagyományos hatóságok” (*traditional authorities*) lehet, hogy megvédeni nem tudnak bennünket, de ha már bekövetkezett a jogsérelem, segítséget, ha úgy tetszik: igazságot mégis tőlük várhatunk, tőlük kell kérnünk.

Kérdés, hogy milyen módon, melyik jogtól kaphatjuk meg azt: mely érdekünket és hogyan ismeri el a polgári, s mely érdekeinket a büntetőjog oltalomra méltónak.

5. A számítógép, mint bűncselekmények célja és eszköze

Az *International review of criminal policy* 43. és 44. (1994) számában megjelent (online elérhetősége: <http://www.ifs.univie.ac.at/~pr2gq1/rev4344.html>) *United Nations manual on the prevention and control of computer-related crime* - a tényezőket összegezve, melyek a kompjuter bűnözés jelenségével kapcsolatosan a nemzetközi összefogást, kooperációt sürgetik - első helyen említi annak a globális konszenzusnak hiányát, mely egyáltalán előfordulási formáinak egyfajta tipológiáját, illetve jogi meghatározását jelentené. Második körben az eljárásjogi jellegű problémákra mutat rá: úgy a nyomozó hatóságok, a rendőrség, mint a bíróság gyakorlata és szakértelme, mint lehetőségei korlátozottak, speciális szakértelmet igényelnek. Az, hogy az egyes országok között a kompjuter bűnözéssel kapcsolatosan hiányzik az eljárásjogok harmonizációja, miközben az ilyen jellegű bűncselekmények igen nagy számban transznacionális jellegűek is csak arra mutat: a kölcsönös segítségnyújtást, együttműködést szabályozó nemzetközi szerződések hiánya is igen komoly gondot jelent. (*Introduction, A. 7. 1-7.*)

Az *UN Manual* azonban nem csak számba veszi a problémákat, de megoldási javaslatokkal is él. Arra nem vállalkozik, hogy általános érvényű definíciókat alkosson (a kompjuter bűnözés fogalmi meghatározásával adós marad, viselkedési formák, esetscsoportok példálózó leírásával érzékelteti a kérdéskör sokszínűségét, I. A. 20-26.). Arra azonban felhívja a figyelmet, hogy a büntetőjog alkalmazására csak valóban indokolt esetben kerülhet sor. A kompjuter bűnözés „közönséges formái” között az UN Manual a csalást, adatok illetéktelen megszerzését, számítógépes adatok vagy programok megváltoztatását vagy az ezekben való károkozást, kompjuter hálózatokhoz és szolgáltatásokhoz való jogosulatlan hozzáférést, valamint a törvényesen védett számítógépes programok jogosulatlan másolását említi. (*I. E.1/62./-83./5.*)

A *Manual* rámutat: a számítógép a vele való tevékenység minden szakaszában ki van téve a bűnös tevékenység kockázatának: akár úgy, mint a bűncselekmény célja, akár úgy, mint a bűncselekmény eszköze - vagy mindkettő. (*E.61.*)

6. Büntetőjogi megközelítés a jogvédte érdekek és a törvényhozás fő irányai felől

Egy másik, széles körben idézett összefoglaló tanulmány, az **Ulrich Sieber** professzor vezetésével a European Commission /DGXIII/ megbízásából készült **COMCRIME-Study** (*Legal Aspects of Computer-related Crime in the Information Society*, <http://www2.echo.lu/legal/en/comcrime/sieber.html>) az OECD 1983-as szakértői csoportjának definícióját átvéve megkísérel egyfajta meghatározást adni a kompjuter bűnözésre. E szerint a **számítógépes bűnözés** (*computer crime*) vagy **számítógéppel** (*computer related crime*) **kapcsolatos bűnözés minden olyan jogtalan, erkölcsstelen vagy meg nem engedett viselkedést, mely az adatfeldolgozással és/vagy adatok továbbításával kapcsolatos.** (*I.A.1*). E (önmagában véve is igen széles körű) fogalmi körülírást a nyolcvanas évek vége-kilencvenes évek eleje jogtudományi kutatásai kiterjesztették (*data and/or information crime*).

Lényegében a hagyományos felfogás (s ma még ez az, ami szélesebb körben uralkodó) szerint az érdeksérelem szempontja felől vizsgálva a kompjuter bűnözés három nagy körét ismeri: gazdasági jellegű, a magánszféra sérelmére elkövetett (*computer-related infringements of privacy*) és más, jogvédte érdekek ellen elkövetett (*other legally protected interests*) bűncselekményekre.

Maga a **COMCRIME-Study** egy más megközelítés szerint tipizál: a büntetőjogi törvényhozás fő irányai szerint a magánszféra védelme (*protection of privacy*), a gazdasági büntetőjog (*economic criminal law*), a szellemi tulajdon védelme (*protection of intellectual property*), az

illegális és ártalmas tartalom (*illegal and harmful content*), a büntető eljárási jog (*criminal procedure law*), a biztonság joga (*security law*) kategóriákban tárgyalja a joganyagot s az összehasonlító elemzés módszerével (*in-depth comparative analysis*) vizsgálja a nemzeti jogokat. (I.-III. rész). Ugyancsak e témakörök szerint külön fő rész foglalkozik a „nemzetek feletti tevékenységgel”: az OECD, az Európa Tanács, az ENSZ, a G 7-es országok, a WTO, a WIPO s más nemzetközi szervezetek illetőleg ezek bizottságai jogegységesítő, jogalkotó munkájának vizsgálata mintegy előkészítése a jövő megoldási lehetőségeit tárgyaló következő fő résznek, illetőleg a javaslatoknak, amelyet a tanulmány készítői „elsőbbséggel bíró” indítványokként fogalmaztak meg az Európai Unió felé.

7. USA: a legfőbb jogvéde érdek a tulajdon?

Az amerikai büntetőjog ugyancsak a jogvéde érdekek felől közelíti meg a *computer crime* témakörét: ezek között az első s a legfontosabb a *tulajdon*. Az információ: tulajdon, így a tulajdon sérelmére elkövetett bűncselekmények a *common law* általános szabályai e sajátos területre - értelmezéssel - alkalmazhatók. A fő bűncselekmény-típusok mind a vagyon elleni bűncselekmények köréből kerülnek ki: részben a „lopott információ” továbbításával, részben magának az információnak, szolgáltatásnak eltulajdonításával, illetőleg a számítógépes rendszerekbe való illetéktelen behatolással, az adatok megsemmisítésével, megváltoztatásával kapcsolatosak. (Mark D. Rasch: *Criminal Law and The Internet /The Internet and Business: A Lawyer's Guide To The Emerging Legal Issues*, Joseph F. Ruh Jr., Editor, Chapter 11/, <http://cla.org/RuhBook/chp11.htm>)

Az FBI 1986-ban, a *Federal Computer Fraud and Abuse Act* elfogadása után hozta létre azt a különleges egységet (National Computer Crime Squad, NCCS), mely a számítógépes bűnözés elleni harc egyik legeredményesebb eszközének bizonyult. Az FBI e csoportja úgy a telefonos hálózatokba, mint a nagy számítógépes hálózatokba való behatolás esetén, a hálózatok és a magánszféra integritásának megsértése esetén, ipari kémkedés, számítógépes szoftverekkel való kalózkodás valamint más olyan bűncselekmények észlelése esetén jár el, ahol a számítógép „jelentős tényező” (*major factor*) a büntetendő cselekmény elkövetésében. (Izd. <http://www.fbi.gov/programs/compcrim.htm>) Figyelemre méltó, hogy a tiltott obszcenitás (pl. a gyermekpornográfia) üldözése önállóan nem jelenik meg.

8. Szex, terror és más kellemetlenségek

Az Egyesült Államokban a szólásszabadságot az Alkotmány a legmesszebbmenőkig garantálja. Mint azonban Lance Rose már többször idézett Ruh-könyv 10. Fejezetében (*First Amendment Protection for Networks and On-Line Systems*, IV. *Sex, Terror And Other Unpleasantness*, <http://www.cla.org/RuhBook/chp.10htm>) rámutat: az amerikai jogrendszer igen komolyan vesz egy megkötést: a szabad szólás kinyilvánításának joga csak a jogszerű beszédre vonatkozik (*the freedom to distribute speech is meant only to protect legal speech*).

Az Első Alkotmánykiegészítés és a sajtószabadság, szólásszabadság tradíciói azonban az Egyesült Államokban oly erősek, oly mélyen a jogi és politikai gondolkodás szöveibe ívódtak, hogy azok a törekvések, melyek korlátozásukra vonatkoznak hihetetlen ellenállással találkoznak. A civil szervezetek szerepe e téren igen jelentős, bár egyértelműen pozitívként aligha ítélt meg (ezzel kapcsolatosan Izd. Bruce Sterling híres könyvének, az 1990-ben megjelent, s még az Internet-boom előtti kompjuter bűnözés „fénykorával” foglalkozó *The Hacker Crackdown*-nak e témakört kíméletlenül bemutató fejezetét (*The Civil Libertarians*,

http://www.usfa.edu/crackdown/crack_.html) Az állam törekvése, hogy bizonyos, indokolt esetekben áttörje a vélemény nyilvánítás szabadságának korlátlanágát (szerzői jogok megsértése, rágalmazás, terrorizmus, pornográfia stb.), - s amely törekvés a CDA-törvényben fejeződött ki leghatározottabban (és mint láttuk, a bírói jogértelmezés szerint máris alkotmányellenesnek találtatott) - úgy tűnik, nem talált széles körű társadalmi támogatásra.

A kibertér irányításának, uralásának kérdése tehát ismét és ismét visszatér: most a büntetőjog szempontjából közelítettünk hozzá. **Joel R. Reidenberg** az ELJ 1996-os nyári számában megjelent *Governing Networks and Rule-Making in Cyberspace* (A hálózatok irányítása és a kibertér szabályainak megalkotása), című tanulmányában (<http://www.law.emory.edu/ELJ/volumes/sum/96/reiden.html>) igen találóan mutat rá: a globális információs infrastruktúra (GII) igen komoly kihívásai hagyományos gondolkodásmódunkat területekről, szektorokról, határokról és a szabályozhatóságról rövid időn belül át fogják formálni. A GII „új paradigmája”, a szemléletváltás olyan irányítási módszereket teremt meg, melyek „felismerik a hálózatok összetettségét, konstruktív kapcsolatot építenek a különböző részvevők (beleértve a kormányokat, rendszeroperátorokat, információ szolgáltatókat és polgárokat) és ösztönzőn támogatják a közösségi politika céljainak elérését a magánszektorban” (I.). Ezt a hagyományos, szuverenitásról alkotott szemléletmód lebomlása előzi meg, melynek ma tanúi vagyunk. (II. A, B) Ugyanakkor a határok egy új rendszerével kell szembenéznünk: államhatárok helyett a hálózatok határaival (*network borders replace national borders*), melyek bizonyos szempontból éppúgy láthatóak (*visible borders*), mint az államhatárok. Vegyük ehhez hozzá, hogy a „hálózatok közösségei” (*network communities*) ugyancsak a szuverén hatalomra tesznek szert. Az állam szerepe, helye ebben az új rendszerben igen tisztázatlan. A cél az, hogy a *Lex Informatica* új világában az állam lehetőség szerint levonuljon a szintérről (s engedje át azt a kellő felelősséggel szuverén hatalmukat gyakorló más hálózati szereplőknek), s csak a legvégső esetben avatkozzon be. Fizikai hatalmával az emberek és az eszközök felett továbbra is az állam gyakorolja az ellenőrzést a hálózatok kulcspontjai felett, e hatalommal azonban éljen óvatosan és visszafogottan.

A már más összefüggésben többször idézet **Reno vs. UCLA** eset világítja meg legjobban azt, hogy mit jelent ez ma, s mit jelenthet majd néhány év múlva a gyakorlatban.

Miről szólt ez a törvény valójában? Bizonyos cselekményeket büntetőjogilag szankcionált. E cselekmények közös vonása, hogy interaktív számítógépes szolgáltatást használnak ahhoz, hogy 18 éven aluliak - a jelenkori amerikai társadalom szempontjából különösen kártékonyak ítélt - illetőleg a szexuális, kiválasztási (*excretory*) tevékenységet vagy szerveket bemutató anyagokhoz juthassanak. (A törvényszöveg a magatartási formákat természetesen a megfelelő precizitással írja körül, *The Communication Decency Act of 1996; Title V, Broadcast Obscenity and Violence, Sec. 502 (2)* az 1934-es Communications Act 223. szakaszát /47 U.S.C 223/ kiegészítése lsd. <http://www.dcez.com/~alewine/cda96/cda96.html>). A törvény a szövetségi büntetőjog eszközeivel, pénzilletőleg szabadságvesztés büntetés kiszabásával szankcionálta a tilalom megsértőit. Lényegében azt kellett eldönteni a bíróságoknak, hogy az Első Alkotmánykiegészítéssel (A kongresszus nem alkothat olyan jogot, mely a szólás szabadságát korlátozná, *the congress shall make no law abridging the freedom of speech*), illetőleg az Ötödik Alkotmánykiegészítéssel ellentétes e a törvény, valamint, hogy a fiatalok védelmének társadalmi érdeke vagy a fiatalok és szülők azon joga erősebb, hogy szabadon információhoz jussanak. Már a hárombírási tanács (929 F. Supp. 824 /E.D. Pa. 1996/) is rámutatott, hogy „Ahogy az Internet erőssége a káosz, úgy demokráciánk erőssége is a bilincs nélküli vélemény nyilvánítás szabadságának azon káosztól és sokszólamúságtól függ, amit az Első Alkotmánykiegészítés véd. (*Just as the strength of the Internet is*

chaos, so the strength of our liberty depends upon the chaos and cacophony of the unfettered speech the First Amendment protects.)

A Supreme Court ítéletében kiemelte, hogy „egy demokratikus társadalomban a kifejezés szabadságát erősítő érdek felülmúlja a cenzúra minden teoretikus, de be nem bizonyított előnyét” (lsd. ehhez **Edward M. Pinter** írását: *Should We Kill, Can We Kill The Messenger To Stop The Message*, <http://www.fmew.com/archive/cults/index.html>)

Természetesen nem arról van szó, hogy a jogvédte érdekeket sértő magatartás - amelyet a CDA eredetileg megelőzni, visszaszorítani, szankcionálni kívánt - legitimmé vált volna, vagy egy „magasabb” alkotmányos elv oltárán azt Legfelsőbb Bíróság fel kívánta volna áldozni. Pusztán arról, hogy a bíróság véleménye szerint (amit **Stevens** bíró terjesztett elő, s a jogtudomány művelői igen széles körben osztottak) az obszcenitás hozzáférhetővé tételét inkább a polgári jog eszközeivel kell büntethetővé tenni (*distribution of obscenity should be at most civilly punishable*). A más összefüggésben már idézett **Eugene Volokh** (*Freedom of Speech in Cyberspace from the Listener's Perspective: Private Speech Restrictions, Libel, State Action, Harrassment and Sex*, III. C. 3. <http://www.law.ucla.edu/faculty/volokh/listener.htm>) viszont úgy véli: meg kell tartani a büntetőjogi szankcionálás lehetőségét azokkal szemben, akik a kiskorúakra veszélyes anyagok „korhatárosítását” (*rating*) elmulasztják.

A személyiségi jogok védelme körében tehát a *common law* a nem büntetőjogi megoldásokra felé törekszik.

9. Ha a médiát vonják perbe...

... a bíróság kötelessége, hogy megtalálja az egyensúlyt a sajtó szabadságát biztosító Első Alkotmánykiegészítés s a személyiségi jogok védelmének igénye között. (*The Reporters Commitee for Freedom of The Press: The First Amandement Handbook*, VII. <http://www.journalism.sfsu.edu/www.internet/1stamend.txt>).

Mindazonáltal ez, az újságírókat a szólásszabadság nagyszerű intézményével való élésre bátorító munka is rámutat a sajtó legszentebb kötelességére: arra, hogy az igazat írja meg. A sajtó felelőssége (nem büntető- vagy polgári jogi értelemben, de alkotmányjogilag, a társadalom egésze felé) abban áll, hogy nem hazudik, hogy forrásait ellenőrzi, hogy nem válik elvakult vendetták, nemtelen játszmák eszközévé. Mindenféle rágalmozási per megelőzésének legjobb eszköze: *az igazság kimondása. (TRUTH is generally a complete bar to recovery by any plaintiff who sues for libel).*

Az Internettel azonban megjelent egy olyan lehetőség is, hogy az egyén (minden egyes, a hálózatra kapcsolódó magánszemély) idáig elképzelhetetlen nyilvánossághoz jusson. Szó szerint százmilliók olvashatják azt, amit a weben közzéteszünk: adott esetben ez vetekedni tud a legszelesebb sajtónyilvánossággal (az egészen közeli múlt legjobb példája erre a **Starr-jelentés**).

Ezt a „nyilvánosságot” - amire nem volt, mert nem lehetett példa korábban - még meg kell tanulnunk kezelni, meg kell tanulnunk észszerűen és tisztességesen élni fele. Attól, hogy valamit az Interneten teszünk közzé, s a megjelenést, a hozzáférhetőséget széles körben biztosítjuk automatikusan még nem jön „sajtótermék” létre.

Annak vizsgálata, hogy a sajtójog szabályait mennyire lehet az Interneten való magánszemélyek által közzé tett közlemények, anyagok esetkörüre vonatkoztatva értelmezni - az

Internet jogának egyik legfontosabb, megoldandó feladata. A konkrét eset, a „fehértvári Internet-per” pontosan e kérdéskört feszegeti, s keresi a jogi megoldásokat.

A *common law* kategóriáiban gondolkodva: a sérelmezett internetes írást az extra.hu szerverén közzé tevő magánszemély (szerző) a szabad szólás jogán (*free speech*) túllépett. Írása semmiképpen sem az, amit becsületes szándékú vélemény nyilvánításnak (*fair comment*) lehet mondani. Nem az alkotmányjogi védelem különleges esetével állunk szemben, hanem egyszerű írásbeli rágalmozással (*libel*).

E körben **Olivier Hance**: *Üzlet és jog az Interneten*, Panem, Mc-Graw-Hill, Budapest, 1997. III. fejezetében és IX. fejezetében foglaltakra kívánunk visszautalni.

Az Internet valamely szereplője által okozott kárért járó kártérítés általában a kárt szenvedett félnek fizetendő pénzösszegeből áll (a kár megtérítése). Azokban az esetekben, amikor olyan információ kerül közzétételre, amely súlyosan sért valamely szabadságot vagy jogot, peres eljárás indítható a háborítás (illetéktelen beavatkozás) tilalmának kimondásáért, amely elrendeli az elkövető számára a közzététel azonnali felfüggesztését, például az elkövető Web-szerverén. Téves vagy rágalmozó információ közzététele esetén a válaszadás joga, bizonyos esetekben, az orvoslás megfelelő lehet. A válaszadás joga, amelyet elsősorban az írott sajtót szem előtt tartva alkalmaznak, arra kötelezheti a rágalmozást hordozó Web-oldal adminisztrátorát, hogy helyezze ott el a sértett választ, amennyiben a válasz nem ellentétes a közérkölcselel, közrenddel, a törvényekkel vagy harmadik személyek jogos érdekeivel.” (im. 172-173. o.)

Ettől azonban még maga az írás nem vált újságcikké, a sérelmezett tartalmú weblap sajtótermékké, az extra.hu azok kiadójává.

Mi alapozza, alapozhatja akkor mégis meg - hatályos polgári jogunk szerint - a szolgáltató polgári jogi felelősségét?

Mindkét, a konkrét ügyben érintett szolgáltató általános szerződési feltételekkel köt tárterület igénybe vételére vonatkozó szerződést magánszemélyekkel. Ingyenes hozzáférést biztosítanak (miközben működési költségeiket hirdetési bevételekből fedezik).

A szolgáltatást igénybe venni kívánóknak olyan tartalmú szerződést kell elfogadni, mely a személyiségi jogok védelmét, az üzleti és politikai célú felhasználás kizárásának klauzuláját tartalmazza, illetve felsorolja azokat az eseteket, mikor a szolgáltatás üzemeltető részéről felfüggeszhető vagy megszüntethető: részben politikai tevékenységhez kapcsolódó vagy azt elősegítő anyagok, információk, részben a rágalmozó anyagok tartoznak ide. Ezek közzétételétől való tartózkodásra tehát az egyik szerződő partner (a magánszemély tárhelybérlő) kötelezettséget vállal (és viseli a szerződésszegéssel kapcsolatosan felmerülő kárt), ugyanakkor a bérbeadó az elvárható magatartás (azaz a másik fél szerződésszerű teljesítésének ellenőrzése) elmulasztásáért felel. Az extra a sérelmezett web oldalakat (miután a bérbevevő szerződészegő magatartására figyelme fel lett hívva) levette szerveréről (a nexus ettől elzárkózott), a helyreigazítás közzétételét mindketten megtagadták.

A sérelmezett szövegek 1998. július 6. és 1998. augusztus 18. között az extra szerverén fellelhetők, bárki által felkereshetők voltak, a nexus szerverén pedig októberben is megtalálhatók.

A két szolgáltató ellenőrzési kötelezettségét elmulasztotta: az nyp-oldalak tartalmát jogszerűségi szempontból (azaz hogy nem sérti e a megkötött szerződés egyes kitételeit) nem vizsgálták. Nem úgy jártak el tehát, mint ahogy az - a polgári jog általános szabályai szerint - az adott helyzetben általában elvárható.

E magatartásuk ok-okozati összefüggésben van azzal a ténnyel, hogy huzamosabb ideig több személy személyiségi jogait sértő írás vált a hálózaton hozzáférhetővé.

A szolgáltatók polgári jogi felelősségét ez annak dacára megalapozza, hogy azok a felelősséget a felhasználóval kötött szerződésben kizárták: a kizárás joghatálya ugyanis harmadik személyekre nem terjedhet ki.

Beszélhetünk e a szolgáltatók büntetőjogi értelemben vett felelősségéről? Terheli e őket legalább gondatlanság annak vonatkozásában, hogy szerverükön olyan anyagok jelenhettek meg, melyek tartalma büntetőjogi szankcionálást tesz szükségessé?

Nincs még itt az ideje annak, hogy e kérdésre egyértelműen válaszoljunk. Álláspontunk szerint a szolgáltatókkal szemben nem helyes (*fair*) a büntetőjogi eljárás, felelősségre vonás kezdeményezése. Az a magánszemély, aki az Internettel visszaélve, annak felhasználásával bűncselekményt követ el, viselje ennek büntetőjogi konzekvenciáit. A szolgáltató, aki jogi személy (vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság) *e minőségben büntetőjogilag nem tehető felelőssé*, a képviselőjére jogosult személy megbüntetése pedig sem igazságos, sem célszerű nem lehet. Viselnie kell azonban - a cégnek - mulasztása civiljogi következményeit.

10. A jog és a törvény megérkezik a határvidékre

Edwin Diamond, a *New York University News Study Group*-jának igazgatója, újságíró, s **Stephen Bates**, jogász, az *Annenberg Washington Program in Communications Policy Studies* munkatársa, jogi szakíró egy 1995-ös tanulmányban (*Law and Order Comes to Cyberspace*, <http://www.techreview.com/articles/oct95/Diamond.html>) az régi Vadnyugat romantikus határvidékének s a mai határvidék (*the frontier*), a kibertér „határvidékének” összevetésével rámutat: a romantikus regényekben, a tévében és a moziban a határvidéknek azt a képét láthatjuk, amelyet a férfias férfiak, a belevaló nők, a hősiesség jellemez. A mögötte álló valóság ezzel szemben a gyakran erőszakos, piszkos és szűkölködésben bővelkedő hétköznapi világ volt.

Úgy a képzeletbeli, mint az igazi „határvidékre” egy napon megérkezett a civilizáció: szabályokat, társadalmi rendet s adókat hozva magával. S a nagy többség számára ez a haladást jelentette. Az Internet ma hasonló átalakuláson megy keresztül: a számítógépes határvidék vadnyugati körülményei szemünk előtt, s a bíróságok termeiben változnak át napról napra.

Bizonnyal akadnak olyanok (ők **Diamond** és **Bates** szavaival az agyonverhetetlen túlélők, *die-hard survivalists*) akik nem örülnek az érkező civilizációnak. Akik a határvidék zűrzavarában érzik jól magukat, s akik mindenre vágynak, csak jogra, törvényre nem. Ezek az alakok nem romantikus hősök, nem a szabadság bajnokai, hanem a civilizált együttélés szabályaihoz alkalmazkodni nem képes bajkeverők. Így is kell bánnunk velük.

Az Internet joga és törvénye tehát a szemünk előtt alakul, s mi részesei vagyunk az átalakulás folyamatának.

Az igazság - ma még - odaát van.

De ha átkel a hegyen, talán már holnap megérkezik közénk. Érdemes elébe mennünk.

Ez a mű szerzői jogvédelem alatt áll.

LITERALLY FREEWARE

Copyright: dr. Verebics János, 1998. október

Függelék

A magánvád kifejtése

A bűncselekmények elkövetésével vádolt személy (Elkövető) internetes honlapján hozzáférhetővé tette a büntető ügyben a bírósághoz benyújtott feljelentéseket. Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy - a feljelentések eredeti szövegének felhasználásával - összesítsük a négy sértett (a hivatal személyösszessége nevében eljáró jegyző, a polgármester, a néven nevezett hivatalnok és a jegyző tanácsadója) beadványainak érvrendszerét. Nem célunk, hogy a sérelmezett írás egyes konkrét állításaival, illetőleg ezek cáfolatával foglalkozzunk (erre a büntető eljárás során nyílik majd alkalom), csak a jogi megítélés szempontjából fontos kulcskérdésekre igyekszünk rámutatni (bűnösség kérdése, minősítés, közszereplők személyiségi jogainak korlátozott védelme stb.).

I. A vád

A jegyző Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, mint társadalmi feladatot szervezett közösségben ellátó személyösszesség (kollektíva) nevében a Be. 314. § (1) bekezdése alapján a Btk. 183. § (1) bekezdése alapján - a Be. 54. § (1) bekezdésére is tekintettel - *mint sértett* tett feljelentést elkövető ellen a **Btk. 179. § (2) bekezdése b./ pontja szerint minősülő nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmazás vétsége, valamint a Btk. 180. § szerinti becsületsértés vétsége bűncselekmények törvényi tényállásának megvalósítása miatt.**

A polgármester Elkövető ellen a **Btk. 179. § (2) bekezdése b./ pontja szerint minősülő nagy nyilvánosság előtt elkövetett, és c./ pont szerint minősülő jelentős érdeksérelmet okozva elkövetett, valamint a Btk. 180. § szerinti becsületsértés vétsége bűncselekmények törvényi tényállásának megvalósítása miatt tett feljelentést.**

A hivatalnok a **Btk. 179. § (2) bekezdése b./ pontja szerint minősülő nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmazás vétsége, valamint a Btk. 180. § szerinti becsületsértés vétsége bűncselekmények törvényi tényállásának megvalósítása miatt tette meg feljelentését.**

A tanácsadó *ugyancsak* a **Btk. 179. § (1) bekezdése szerinti, a (2) bekezdés b./ pontja szerint minősülő nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmazás vétsége (személyét, politikusi múltját tudatosan hazug módon beállító tényállítások), és a Btk. 180. § (1) bekezdésébe ütköző bűncselekmény miatt (munkaköröm ellátásával összefüggésben becsület csorbítására alkalmas kijelentések használata) jelentett fel Elkövetőt.**

II. A jogsérelem

A jegyző feljelentésében ez áll: elkövető olyan írást tett közzé az Interneten, mely **valótlan tényállításokat tartalmazott, tényállításai, becsületsértő és rágalmazó kijelentései összességükben alkalmasak arra, hogy Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, mint társadalmi feladatot szervezett közösségben ellátó személyösszesség (kollektíva) egészét érintően a társadalom részéről megnyilvánuló kedvező értékítéletet, társadalmi megbecsülést sértsék, a Hivatal munkája iránti közbizalmat megingassák. Elkövető állításai a jogos és megengedett kritika határán túlmenve hazug, minden alapot nélkülöző kijelentések közzétételével a kollektíva egészét, ezen túlmenően a város vezetését megrágalmazták, becsületükben megsértették. Székesfehérvár Megyei Jogú Város polgármestere, jegyzője, a Hivatal elkövető rágalmazó írásában említett munkatársai munkájukat a jogszabályi előírások alapján, törvényesen végzik, s ezt - jelen büntető eljárás során - bizonyítani tudjuk és kívánjuk. Tekintettel arra, hogy az írás internetes megjelenése óta - mint kétes értékű szenzációval - annak tartalmával az írott és elektronikus médiák**

széles körben foglalkoztak, a szerzőnek lehetőséget adtak a nyilvánosság előtti közszereplésre, igaztalan vádjai megisméltésére fontosnak tartjuk, hogy elkövető e jogsértő magatartással hagyjon fel, jogellenes magatartása büntetőjogi értékelése ne maradjon el. Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala az állampolgári, polgári alapjogok legfontosabbikának tartja a szabad vélemény nyilvánítás, a kritika jogát. Minden közigazgatási-közhatalmi szerv a polgárok kontrollja mellett, a legteljesebb társadalmi ellenőrzés alatt kell, hogy munkáját végezze.

A polgármester feljelentése ehhez hozzá teszi: ismert előttem annak a feljelentésnek a tartalma, amelyet a Polgármesteri Hivatal és a dolgozók személyegyüttese vonatkozásában a jegyző korábban már megtett. Ugyancsak tájékoztattak arról, hogy a Hivatal több dolgozója is megtette és megteszi az ügyben személyiségi jogai sérelme miatt feljelentését. Mint magánember, s mint Székesfehérvár polgármestere akkor, mikor magam is feljelentést teszek Elkövető ellen nem csak az engem ért sérelem miatt fordulok a Tisztelt Bírósághoz, de minden olyan kollégám érdekében is, akiket az elkövető az Interneten közzétett írásban igaztalanul megvádolt, megrágalmazott, akiknek becsületébe gázolt.

A hivatalnok e körben mutat rá: a büntetőjog nem biztosíthatja a kulturált emberi érintkezés maximumát. *Horváth Tibor*, a neves büntetőjogász, a KJK büntetőjogi kommentárja a becsületsértéssel és a rágalommal foglalkozó fejezetének szerzője fogalmazott így. (*Büntetőjog Kommentár, KJK, Budapest, 1996. 383. oldal*) Azt azonban - **mint magyar állampolgár, köztisztviselő, közmegebecsülést élvező, vezető beosztású hivatali dolgozó - elvárom és megkövetelem, hogy személyiségi jogaimat, a becsülethez, jó hírnévhez való jogomat legalább az elvárhatóság szintjén mindenki tartsa tiszteletben.** Elkövető irománya túllép azon a határon, ami a pusztán polgári jogi eszközökkel történő elégtétellel orvosolható jogsérelmet jelent: cselekménye - álláspontom szerint - büntetőjogilag is üldözendő.

III. Sérti e a név szerinti megnevezés az érintettek személyiségi jogait?

„Mielőtt tovább mennék, szeretnék egy-két jogilag is megalapozott tényt közölni: a következőkben megnevezett személyek közéleti szerepet vállaltak, és mint olyanok (akik a mai napig ezt vissza nem vonták, tehát nem vonultak vissza), névszerinti megnevezésük nem sérti a személyiségi jogokat, amennyiben a felvetett téma közéleti tevékenységükkel kapcsolatos.”

Idézet az elkövető által az Interneten közzétett, sérelmezett írásműből

A jegyző véleménye szerint ez azt jelenti, hogy az elkövető írása megfogalmazásakor s a nagy nyilvánosság számára való közre adásakor számolt azzal, hogy állításai személyiségi jogokat sérthetnek, ám abból indult ki - „jogilag megalapozva” de, közelebbről meg nem határozva -, hogy miután közszereplést vállaltak, név szerinti megnevezésük nem sért személyiségi jogokat, amennyiben a felvetett téma közéleti tevékenységükkel kapcsolatos.

Az, hogy az Internet-írásban nyilvánosságra hozottak az érintett, nevükön nevezett vagy az írásban megjelent utalások alapján kétséget kizáróan felismerhető, azonosítható személyek személyiségi jogait mennyiben sértette, a polgári bíróság hivatott eldönteni, azt azonban, hogy az írás büntetőjogilag miként értelmezhető, Elkövető az írás közzétételével megvalósított e, s ha igen, milyen bűncselekményt, egyértelműen a büntető bíróság kell, hogy eldöntse.

Az írás egészéről elmondható, hogy egyfajta fogalmazásbeli szabadosság, tiszteletlenség hatja át; a szerző nyilvánvaló kritikával tárgyalja Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzatának működését, s ezzel kapcsolatosan egyes, kiemelt közhivatalnokok - elsősorban a polgármester - szerepét, tevékenységét. Az írás egyes részei azonban állításaikkal, megfogalmazásukkal, egyes konkrét személyek vonatkozásában leírt minősítő jelzőkkel azonban már messze túllépik azt a határt, amit a kritika joga jelenthet: ezek az állítások már becsületsértőek, mert a konkrét személyek munkakörének ellátásával, közmegebízásának teljesítésével illetőleg közérdekű tevékenységével összefüggésben s a nagy nyilvánosság előtt nyertek megfogalmazást.

A polgármester feljelentése ezt ezzel egészíti ki: különösen felháborítónak tartom, hogy mindezt annak előre bocsátásával követte el, hogy büntetlenül, szankciók nélkül teheti.

IV. Közhatalmat gyakorlók, politikusok becsületének, jó hírnevének büntetőjogi védelme

A jegyző feljelentése a következőket fejtí ki: Az Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 232. §-a alkotmányellenességének megállapításáról szóló és azt a határozat közzétételének napjával megsemmisítő 36/1994. (VI. 24.) AB határozat rámutat: **nem ellentétes az Alkotmánnyal a hatóság vagy a hivatalos személy becsületének vagy jó hírnevének büntetőjogi védelme. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog által védett, alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre azonban a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél.**

A Btk. 179. és 180. §-ainak alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jog által alkotmányosan védett, így nem büntethető véleménynyilvánítás köre a közhatalmat gyakorló személyekkel és intézményekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb legyen, mint más személyeknél.

A Rendelkező rész 3. pontja szerint: **A hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas - e minőségére tekintettel tett -, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint - az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel - elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.**

A Határozat indokolása rámutat: **a szabad véleménynyilvánításhoz való jog nem csupán alapvető alanyi jog, hanem e jog objektív, intézményes oldalának elismerése, egyben a közvélemény, mint alapvető politikai intézmény garantálását is jelenti.** A szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog - az élethez, vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan - korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket *megszorítóan* kell értelmezni.

A becsületvédelem büntetőjogi eszközei a véleménynyilvánítási szabadságot az emberi méltósághoz való jog és a jó hírnévhez való jog alkotmányos értékeinek védelmében korlátozzák.

A személyiségi jogok közül a becsület és a jó hírnév megsértése ellen az általános büntetőjogi védelmet a rágalmozás, a becsületsértés és kegyeletsértés tényállásai nyújtják (Btk. 179-180. §). Bár ezek az emberi méltóság elleni bűncselekmények között szerepelnek, a magyar büntetőítélkezésben töretlenül követett gyakorlat szerint a társadalom kedvező értékítéletét, megbecsülését csorbító cselekményekkel szemben a büntetőjogi védelem nemcsak a természetes személyeket illeti meg, hanem a jogi személyeket, valamint a kollektív társadalmi kötelezettségekkel rendelkező személyösszességeket is.

Az emberi méltóság, a becsület és a jó hírnév alkotmányos oltalma és a szabad véleménynyilvánításhoz való jog, a közügyek szabad vitathatóságához fűződő alkotmányos érdek egymásra tekintettel történő értékelése alapján az Alkotmánybíróság arra az álláspontra jutott, hogy a véleménynyilvánítási szabadság csak kisebb mértékben korlátozható a közhatalom gyakorlóinak védelmében. A hatóságok és a hivatalos személyek becsületének védelmében a felelősségi rendszerben legszigorúbb büntetőjogi eszközök alkotmányosan csak azokban az esetekben alkalmazhatók, amelyekre a véleménynyilvánítás szabadsága már nem terjed ki.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint azonban fokozott alkotmányos védelmet élveznek az olyan értékítéletek, amelyek *a közügyekre vonatkozó vélemények ütközésében* kapnak hangot, még

akkor is, ha esetleg túlzóak és felfokozottak. A demokratikus jogállam állami és önkormányzati intézményeinek szabad bírálata, működésük, tevékenységük kritikája - még ha az becsületsértő értékítéletek formájában történik is - a társadalom tagjainak, az állampolgároknak olyan alapvető alanyi joga, amely a demokrácia lényegi eleme. A demokrácia intézményrendszerének kiépülése és megszilárdulása idején - amikor még nem gyökeresedett meg a közügyek kulturált megvitatása - sincs olyan alkotmányos érdek, amely indokolná az értékítéletek közlésének korlátozását a hatóságok és a hivatalos személyek védelmében. *A társadalom békéjének, demokratikus fejlődésének védelme nem igényli a büntetőjogi beavatkozást a hatóságok, hivatalos személyek tevékenységének, működésének olyan kritikájával, negatív megítélésével szemben sem, amely becsületsértő, gyalázkodó kijelentések, magatartások formájában nyilvánul meg.* Jelen esetben is érvényes a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban elfoglalt azon álláspont, miszerint paternalista hozzáállás büntetőjogi büntetésekkel formálni a közvéleményt és a politikai stílust (ABH 1992., 180.).

A véleménynyilvánítási szabadság nem ilyen feltétlen a tényállítások tekintetében. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a véleménynyilvánítás szabadsága nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közlésére akkor, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanosságának (tudatosan hamis közlés) vagy foglalkozása, hivatása gyakorlásának szabályai szerint elvárható lett volna tőle a tények valóságtartalmának vizsgálata, de a véleménynyilvánítási alapjog felelős gyakorlásából adódó gondosságot elmulasztotta.

A véleménynyilvánítás szabadsága csak a bírálat, jellemzés, nézet és kritika szabadságát foglalja magában, de az alkotmányos védelem nem vonatkozhat a tények meghamisítására. Ezen túlmenően a szabad véleménynyilvánítás olyan alkotmányos alapjog, amely csak felelősséggel gyakorolható, és a valótlan tények közlésének elkerülése érdekében bizonyos kötelezettségekkel jár a közvélemény alakításában hivatásszerűen részt vevő személyek esetében. A véleménynyilvánítás szabadsága ugyanakkor kiterjed a becsületsértésre alkalmas, valóságnak megfelelő tények, információk közlésére is, amely szabadságnak az emberi méltóság, a becsület és a jó hírnév védelme külső korlátja lehet. Ezen alkotmányos alapjogok védelmében a büntetőjog eszközeinek alkalmazása azonban szükségtelen és aránytalan a közhatalmat gyakorló intézmények és hivatalos személyek esetében. Az e minőségre tekintet nélkül tett kijelentések vonatkozásában azonban ugyanolyan védelem illeti meg őket, mint a magánszemélyeket.

A Btk. 232. §-ának megsemmisítésével a hatóság és a hivatalos személyek becsületének védelmét a Btk. 179. és 180. §-a vette át. Az Alkotmánybíróság azon álláspontja, hogy a közügyekben való véleménynyilvánítási szabadságnak alkotmányosan magas értéktartalma miatt a közhivatalok és a közhivatalt vállaló személyek, valamint a közélet egyéb szereplői becsületének védelme kevésbé korlátozhatja a véleménynyilvánítási szabadságot, mint a magánszemélyek becsületének védelme, e tényállások tekintetében is irányadó. Ennek megfelelően a határozat rendelkező része 3. pontjában kijelölte a rágalmozás és a becsületsértés alkotmányos alkalmazásának határait.

Az idézett AB határozat nyomatékosan rámutat: **A véleménynyilvánítás szabadsága csak a bírálat, jellemzés, nézet és kritika szabadságát foglalja magában, de az alkotmányos védelem nem vonatkozhat a tények meghamisítására.**

Nem azt vitatjuk, hogy Elkövetőnek nem volt joga a közügyekben való vélemény nyilvánítás szabadságának gyakorlására. Azt kívánjuk leszögezni, hogy e joggyakorlása jogszerűtlen volt, nem pusztán kritikus megjegyzéseket tett - amelyek, mint az AB határozat indokolásai is rámutat - akár becsületsértő, gyalázkodó kijelentések, magatartások formájában is megnyilvánulhat, hanem tényeket állított. Valótlan állításai a tényeket meghamisították, tényállításai - tudatosan - a valóságtól eltérnek.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a jelen feljelentés alapjául szolgáló cselekmény minősítése nem egyszerű. A cselekmény jogellenességét - a személyiségi jogok, a becsület, a jó hírnév sérelmét - bizonyítani kívánjuk és tudjuk, ugyancsak bizonyítani tudjuk elkövető magatartásának szándékos voltát. **Az elkövetés módja s a bűncselekmények minősítése azonban - az elkövetéshez igénybe vett Internet sajátos jellegéből adódóan - további kérdéseket vet fel.**

A hivatalnok fontosnak tartja kiemelni: mindeme vádak a nagy nyilvánosság előtt elterjedtek, a munkámról kialakult általános véleményt negatívan befolyásolta, mint munkahelyi vezető, megbecsültségemből vesztettem. **A gyanúsítgatások, hazug állítások tekintélyemet aláásták, beosztottaim, a város polgárai szemében megbízhatóságomat, tisztességemet megkérdőjelezték.**

Miután Elkövető igen súlyos kötelezettségszegéssel vádolt meg, előfordulhat, hogy velem szemben fegyelmi eljárást vagy vizsgálatot indítanak. Ez további meghurcolást jelent.

A bírói gyakorlat és a büntetőjogi irodalom szerint általában alkalmasak a becsület csorbítására az olyan tényállítások, melyek valósága esetén a sértett ellen büntető- szabálysértési vagy fegyelmi eljárás megindításának lenne helye, vagy ha a tényállítás stb. a sértett társadalmi megbecsülésének elvesztését, annak csökkenését vagy emberi méltóságának sérelmét eredményezheti. A becsület csorbításának, mint következménynek bekövetkezése nem szükséges, a tényállás megállapításához elég ennek, mint sérelemnek absztrakt lehetősége. *(A büntető törvénykönyv magyarázata, KJK, Budapest, 1996, 378. old.)* **Meg kívánom jegyezni, hogy sem közszereplő, sem politikus nem vagyok: köztisztviselőként Székesfehérvár Megyei Jogú Város polgárait szolgálom.**

A jegyző tanácsadója ugyancsak rámutat: Elkövető esetemben nem közhivatalnok, hatóság vagy hivatalos személy terhére követte el büntetendő cselekményét. Mint fentebb rámutattam: Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalával munkaviszonyom nincs, tanácsadói munkámat polgári jogi jogviszony keretében végzem. **Mindaz, ami véleménynyilvánítás körének a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve más személyekhez képest tágasabb voltára a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 232. §-a alkotmányellenességének megállapításáról szóló és azt a határozat közzétételének napjával megsemmisítő 36/1994. (VI. 24.) AB határozatból következik az én vonatkozásomban nem alkalmazható.**

A büntetőjog ítélkezési gyakorlat szerint a bírálathoz, a kritika és a vélemény nyilvánítás ténybeli valóságtartalma a becsületsértés megállapítására nem nyújt alapot, de a gyalázkodó jellegű és az emberi méltóságot sértő nyilatkozatok akkor is alkalmasak lehetnek a becsületsértés megállapítására, ha azok - formálisan - kritikai megjegyzésként kerülnek nyilvánosságra (BH 1955. 77.). Jelen esetben - álláspontom szerint - éppen erről van szó. Elkövető becsületsértő és rágalmazó kijelentéseit kritika formájában fogalmazta meg, de - túllépve az általánosságokon, a valóban kritikai, a Polgármesteri Hivatal működését bíráló megjegyzéseken - **tényeket állított, s ezek a tények a valóságnak nem felelnek meg. Tényállításai rágalmazó jellegük miatt becsületem csorbítására alkalmasak. Nem személyes sértettségem miatt, hanem azért, mert kijelentései alkalmasak társadalmi megbecsülésem elvesztésének kiváltására, csökkentésére, emberi méltóságom sérelmének előidézésére. Itt mutatok rá arra, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint azt, hogy a rágalmazó tényállítás a becsület csorbítására alkalmas a objektív értelmezés útján, a társadalomban kialakult általános megítélés alapján kell eldönteni (BH. 1981. 220.).**

V. Szándékosság kérdése, az elkövetés módja

A polgármester álláspontja szerint Elkövető cselekményének értékelésekor nem csak az Internetre feltett írás tartalmának vizsgálatára kell kitérni, de **az elkövetés módjára, a választott eszközre is.**

Maga az írás - feltehetőleg - 1998. július 6.-án került fel a hálózatra, az EXTRA 7 Bt., mint provider szolgáltató által biztosított tárhelyre.

Ehhez Elkövetőnek egy szerződést kellett elfogadnia, melynek első pontja így szól: Web oldalaimon nem jelentethetek meg sértő, társadalomra veszélyes, hatályos magyar jogszabályba ütköző, illetőleg egyébként jó erkölcsbe ütköző vagy a szolgáltató érdekeit sértő szöveget, képet, ábrát, vagy egyéb formájú információt. /.../ Amennyiben a jelen pontban írtakba ütköző információ jelenik meg Web oldalaimon, úgy az oldalaimat a szolgáltató tájékoztatásom illetve hozzájárulásom kikérése nélkül, minden külön indokolás nélkül, azonnal eltávolíthatja, törölheti.”

A szerződés 14. pontja szerint ugyanakkor a szolgáltató kiköti, hogy nem vállal felelősséget az oldalakon elhelyezett információk valódiságáért, és a benne elhelyezett tartalomért.

Ez a felelősséget korlátozó klauzula a providert harmadik személyek irányában álláspontom szerint joghatályosan nem mentesítheti sem a polgári jogi, sem a büntetőjogi felelősség alól.

Elkövető tehát a szerződés szerint vállalt kötelezettségeit tudatosan megszegve tette fel a szövegeket s a Polgármester link alatt található képet a Webre. Jelen feljelentéssel egyidejűleg az Extra 7 Bt.-t a website törlésére egyébként felszólítottam.

A kezdetben csak egy kapcsolatból álló Web oldal 1998. augusztus 1. után nyitólapra, valamint több, linkekkel megközelíthető kapcsolatra (az írás, vélemények, a te véleményed, később kérdések) bontódott tovább, s a szolgáltatás jellegéből adódóan („vendégekönyv”) lehetőséget adott bárkinek arra, hogy elmondja véleményét. A web oldalon a vélemények link alatt sajtóból átvett írások, sőt, egy rádióriport szövege is megjelent. Elkövetőnek sikerült „alternatív fórumot” teremteni, egy „digitális nyilvános-ságot”, amely azonban - s ez igen lényeges a megítélés szempontjából - egy alapjaiban véve hazug, rágalmozó, a valóságtól eltérő közlésre, az ún. Írásra épült, arra reagált. Mind a mai napig érkeznek üzenetek Elkövető részére, aki ezeket megválaszolja, s e válaszok gyakran ugyanolyan jogsértőek, mint maga az indító írás.

A cselekmény megítélése szempontjából tehát annak vizsgálata is igen jelentős, hogy Elkövető a hazai polgári és büntető jog és nemzetközi kiberjog (internetes jog) szabályainak, szokásainak és gyakorlatának megfelelően járt el, alkotmányos jogát (vélemény nyilvánítás szabadsága) gyakorolta e a közzététellel, vagy az Internetet, e nagyszerű lehetőséget mint pusztá eszközt használta fel egy rágalmozó, becsületsértő jellegű bűncselekmény elkövetéséhez.

A hivatalnok felhívja a figyelmet: Ugyancsak a bírói gyakorlat szerint a felelőtlenül, kellő körültekintés nélkül tett rágalmozó tényállítások esetében alaptalan a társadalomra veszélyesség hiányára való hivatkozás abban az esetben is, ha az elkövető jóhiszeműen úgy vélte, hogy a cselekmény a társadalom védelmét szolgálta (BJD 7503).

VI. Nagy nyilvánosság előtt minősítés

A jegyző szerint: az, hogy bármely üzenet Interneten való közzé tétele alkalmas e a „nagy nyilvánosság” elé lépésre, aligha képezheti vita tárgyát. Az Internet egyik legelfogadottabb fogalmi meghatározása szerint: „olyan számítógépek és kisebb hálózatok redundánsan összekapcsolt (vagyis a minimálisan szükségesnél sokkal több összeköttetést tartalmazó) rendszere, amelyek hajlandók bizonyos információt megosztani a többiekkel az Internet protokoll, mint *lingua franca*, „mindenki által ismert nyelv” segítségével. (Christian Crumlish: *Internet A rohanó embereknek*, Panem-McGraw-Hill, Budapest, 1996, 2. oldal). Köztudomású tény, hogy az Internet - elvileg - több száz millió ember számára elérhető.

Álláspontunk szerint minden további és külön bizonyítás nélkül elfogadható, hogy bármely írás internetes közzététele, hozzáférhetővé tétele a Btk. 137. §10. pontja szerint „nagy nyilvánosság előtt” minősítés megállapítására szolgáltat alapot. A következőes ítélkezési gyakorlat szerint a nagy nyilvánosság megállapítására akkor kerülhet sor, ha az elkövetés helyén nagyobb létszámú személy van jelen, vagy megvan a reális lehetőség arra, hogy nagyobb vagy előre meg nem határozható számú személy szerezzen a bűncselekményről tudomást (BH 1981. 223).

Elkövető a 16 óra című rádióműsor 1998. augusztus 8.-i adása számára adott interjúban maga is elismerte, hogy az írás Interneten való közzétételével az volt a célja, hogy azt a lehető legszélesebb körben ismerjék meg. Ezért az ún. „tükrözés” módszerével - az EXTRA 7 Bt. szerverén túl - más, nem csak Magyarországon üzemeltetett szerverekre is feltette. Ezzel elejét kívánta venni annak, hogy az üzenet - ha esetleg a magyarországi szolgáltató szerveréről lekerülne - „elvesszék”, az a külföldi szervereken keresztül továbbra is hozzáférhető lesz. Ez lényegében azt jelenti, hogy a Elkövető írása a világhálón akkor is fellelhető lesz, ha magyar polgári vagy büntető bíróság annak tartalmát jogellenesnek minősíti, s a szolgáltatót arra kötelezi, hogy az üzenetet a szerverről törölje.

A Btk. a nagy nyilvánosság fogalmát kiterjeszti a sajtó, az egyéb tömegtájékoztatási eszköz, illetve a sokszorosítás útján való elkövetésre is. További kérdés, hogy az írás az Interneten való közzététele minősülhet e sajtó vagy egyéb tömegtájékoztatási eszköz útján való közzétételnek. Ennek különösen abból a szempontból van jelentősége, hogy a büntetőjog a rágalalmazás megállapíthatóságának kérdésében elkülönítetten kezeli az irodalmi alkotásokat, a sajtó nyilvánossága útján napvilágra hozott írások tartalmát. Az ítélkezési gyakorlat szerint - irodalmi alkotások esetében - általában nincs helye rágalalmazás megállapításának. Ugyanakkor e körben a bírói gyakorlat rámutat: nem lehet szem elől téveszteni a becsület védelmének jogos igényeit sem, és ha kell, a büntetőjog eszközeivel is gátat kell vetni annak, hogy a tudomány igényeinek a teljesítése és a kritika szabadsága ürügyén a mások emberi méltóságát sértő tényállításokkal illessék, anélkül, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás veszélyével kellene számolniuk. (Lsd. **Berkes: Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, HVG_Orac, 1995-1998. 426.**) Elkövető Interneten közzétett írásának egyes konkrét állításai túlmennek e az általánosságokon, azaz tartalmazznak e olyan állításokat, melyek Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala kollektívája, mint sértett (sértettek személyösszessége) szubjektív értékítéletén, egyéni megítélésén, érzelmi beállítottságán vagy esetleges érzékenységén túl a tényállítás objektív értelmezésével s a társadalomban kialakult objektív értelmezés alapján alkalmasak e a becsület csorbítására (BJD 8970, BH 1992/296, 1994/171). **Álláspontunk szerint Elkövető írása akkor is rágalmazó jellegű lenne, ha mint irodalmi alkotást fogadnánk el, s a közzététel módját sajtó útján való közlésként kezelnénk.**

Ez azonban nem így van. Elkövető a közzétételnek olyan módját választotta, amely alkalmas ugyan a Btk. 137. § 10. szerinti minősítés megállapítására, ugyanakkor nem sajtó vagy tömegtájékoztatási eszköz útján való elkövetés.

Az Internet jellegéről egy másik közkezen forgó kézikönyv, az *Internotesz* így ír: „Az Internet olyan hálózat, melynek nincs központja, nincsenek vezetői. Világméretű publikációs fórum, de nincsenek nagyhatalmú szerkesztői, lektorai, cenzorai. Mindenféle vélemény, álláspont, ízlés, érdeklődés előtt szabad az út. Bárki - magánszemély, baráti kör, állami, politikai vagy civil szervezet, üzleti vállalkozás vagy oktatási intézmény - dönthet úgy, hogy valahogy megjelenik ebben a nyilvánosságban és közzéteszi, amit jónak lát. /.../ Noha- az információ áramlásától és az ellenvéleményektől tartó kormányok, bizonyos vallási és politikai erők részéről - újra és újra fölmerül az igény, hogy korlátozzák az Interneten való publikálás szabadságát, valójában nincs mód arra, hogy az információáramlást hatékonyan ellenőrizzék. /.../ Az Internet ennyiben egyetemes, demokratikus médium, a szólásszabadság új menedéke. Vannak viszont - épp irányítatlanságát ellensúlyozandó és önszabályozást mutatandó - bizonyos illemszabályai (az ún. netikett). (Fábián Zsolt: *Internotesz üzemeltetőknek*, Bp. 1997, 12-13. oldal).

A polgármester e körben rámutat: elkövető becsületes csorbítására alkalmas kijelentései egyrészt a szavak közönséges, hétköznapi értelmében használva alkalmasak a jogsértésre, másrészt választott pozíciómmal, hivatali munkámmal összefüggésben sem valóságok. Mint a város polgármestere négy éve szolgálok Székesfehérvár polgárait, s ezen idő alatt munkámmal, közszereplésemmel kapcsolatosan kifogás nem merült fel, törvényesen, a jogszabályok szerint jártam el. Szükség esetén széles körben fogjuk indítványozni tanúk meghallgatását, szakértői vélemények beszerzését.

A Btk. 179. § (2) b./ pontja szerinti minősítés indítványozásával kapcsolatosan vissza szeretnék utalni a Székesfehérvár Megyei Jogú Város jegyzője által benyújtott feljelentésben foglaltakra: az Internet, mint kommunikációs lehetőség kétségtelenül megfelel a Btk. 137. § 10. pont szerinti minősítő körülmény megállapításával szemben támasztott követelményeknek.

VII. Jelentős érdeksérelem okozása

A polgármester feljelentéséből: külön ki kell térnem azonban annak indokolására, hogy miért kérem a Tisztelt Városi Bíróságot, hogy a Btk. 179. § (2) c./ pont szerinti minősítő körülményre, a jelentős érdeksérelem okozására is legyen tekintettel a cselekmény elbírálásakor. A büntetőjogi irodalom szerint a jelentős érdeksérelem - mint minősítő körülmény - átfogja a sértett személyi, vagyoni viszonyait érintő minden hátrányos következményt. Általában megállapítható a jelentős érdeksérelem, ha a rágalmazó tényállítás következményeként a sértettel szemben büntető, szabálysértési vagy fegyelmi eljárás indul,

illetve ha egyéb hátrányos következményekkel járó érdeksérelem, vagy annak bekövetkezése várható. (*A büntető törvénykönyv magyarázata, KJK, 1996, 381. oldal, Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC, 1995-1998, 427. oldal*). Jelen esetben nem szabad arról elfeledkezni, hogy Elkövető néhány héttel az 1998-as önkormányzati választások előtt tette közzé rágalmozó kijelentéseit. Ezek ismertetése a magyar sajtóban jelentős helyet kapott. Azt is fontosnak tartom kijelenteni, hogy Elkövető a sajtóban korábban nem kapott lehetőséget arra, hogy hazug állításait közzé tegye, illetve ezzel nem is próbálkozott. A sajtóban megjelenő hírek, tudósítások révén azonban most mégis lehetőséget kap arra, hogy hazugságait a nagy nyilvánosság felé kifejtse: sajnos, arra is van példa, hogy egyes újságok (Mai Nap, 1998. augusztus 8.) egyes állításait már nem csak mint véleményt, kritikát idézzék, hanem tényként tüntessék fel. Mindezzel egy igen veszélyes, a demokráciát, annak intézményrendszerét megcsúfoló folyamatot indítottak el.

Alaposnak tűnik az a feltételezés, hogy az internetes írás időzítése, tartalma az önkormányzati választások közelebbi időpontjával kapcsolatba hozható, az írás (egyik) célja személyem lejáratása, az önkormányzat jelenlegi vezetésébe vetett bizalom megingatása volt. Ez a vezetés az elmúlt négy évben bebizonyította, hogy tisztességgel, a város és a polgárok érdekeit jól szolgálva végezte dolgát. Ha az internetes írás hazugságai kellően széles körben kellő gyorsasággal terjednek el, a polgárok nagy része tudomást szerezhet róla, s ez a választásokon meghozandó döntésüket is befolyásolni fogja.

Ez a politika nyelvére lefordítva szavazatok elvesztését, a szavazók bizalmának elvesztését jelenti, esetemben ez igen jelentős érdeksérelem lehet.

Az NZP-oldalakon http://www.extra.hu/nzp_page/cobi2.html alatt található üzenetben ez áll: **Egyre világosabban látom: az Internet egy demokratikus eszköz, és szüksége van rá a világnak. Persze a városunknak is, és örülök, hogy itt is működik valami és tisztelem azokat, akik lépéseket tettek ezért a fejlődésért. No persze ránk használókra is szükség van, mert ettől lesz értelme az egésznek. Ez most még nem olyan elterjedt, mint pl. a rádió, de a környezetünk azért valamennyire jelen van általunk.**” Az írás - egyébként - *Nyílt levél Fehérvár első emberéhez* címet viseli, s ugyancsak személyemet támadja.

Teljesen egyetértek abban, hogy az **Internet demokratikus eszköz, olyan nyílt fórum, amely egyedülálló lehetőséget biztosít egyik legfontosabb alkotmányos jogunk, a vélemény nyilvánítás szabadsága gyakorlására.** Ugyanakkor - mint minden kommunikációs, tömegkommunikációs eszköz, mint az írott, elektronikus sajtó más megjelenési formája - **a megjelentekért, elhangzottakért, levetítettekért, közvetítettekért, sokszorosítottakért, terjesztettekért való felelősség kérdését is felveti. Alkotmányjogunk a szabad vélemény nyilvánítás jogát a legmesszebbmenőig tiszteletben tartja. Ugyanakkor az Internet sem adhat lehetőséget arra, hogy rágalmozó, becsületsértő állításokat egyes, felelősségtudat nélküli emberek „szabad véleményként”, a demokráciára hivatkozva korlátlanul és főként jogkövetkezmények nélkül terjesszenek.**

Magánemberként, jogászként és ügyvédként, de politikusként és választott közszereplőként is **mindennél fontosabbnak tartom azt, hogy Székesfehérvár minden polgára lehetőséget kapjon véleménye, kritikája megfogalmazására, közzétételére, állampolgári, választópolgári akarata nyilvánítására.**

Elkövető épp e választói akaratot kívánja - nemtelen eszközökkel - befolyásolni, manipulálni, s ennek érdekében bűncselekmény elkövetésétől sem tartózkodott.

VIII. A cselekmény jogellenességének jogösszehasonlító megközelítése

Tisztában vagyunk azzal, hogy Elkövető cselekményének jogi megítélése nem egyszerű. Egy olyan elektronikus közeg segítségével sértette meg a Magyar Köztársaság hatályos büntetőjogának előírásait, amely nálunk ma még új, szabályozása kiforratlan, nehezen áttekinthető, hiányos, sőt, amely terület a jog - hagyományos - eszközeivel részben szabályozhatatlan.

Jelen eljárásban annak bizonyítására törekszünk, hogy Elkövető cselekménye - a nálunk jóval fejlettebb internetes kultúrával rendelkező országok joga szerint is jogellenesnek minősül.

Másként közelíti azonban meg a cselekmény jogellenességét az amerikai jog, s megint másként a kontinentális (elsősorban a német) jog, amellyel sok szempontból hatályos magyar alkotmány- és büntetőjogunk összhangba hozható. Ennek tényekkel való alátámasztására ugyancsak készek vagyunk.

Az amerikaiak számára a vélemény nyilvánítás szabadságának alkotmányos joga szent. E jog korlátozása csak igen ritka esetben, s igen széles társadalmi kontroll mellett lehetséges, s igen komoly érdekek indokolhatják.

„Az ‘információs szupersztráda’ kialakulása határozott kihívást jelent az Első Alkotmánykiegészítés vonatkozásában. Újságok, televízió programok, mozifilmek, telefonhívások, kompjuter adatok, kereskedelmi - mint a banki vagy bevásárló - szolgáltatások, s az információ és kommunikáció más válfajának hordozói mind ugyanarra a formára redukálódnak - digitális bitek - s ugyanazon közegen keresztül terjednek - üvegszálás optikai kábelek.” - írta 1994-ben a Harvard Law Review (*The Message in the Medium: The First Amendment on the Information Superhighway*, HLR, March, 1994, lsd.: <http://www-swiss.ai.mit.edu/6095/articles/message-in-the-medium.txt>) a vélemény nyilvánítás szabadságát biztosító, az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának első kiegészítésével és a számítógépek térhódításának jogi következményeivel foglalkozó egyik első komoly tanulmányban. Már ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy az amerikai alkotmány által biztosított lényeges szabadságjog, a szabad szólás (*free speech*) és a szabad vélemény nyilvánítás joga sem lehet korlátlan: az internetes szabadságot - épp a társadalom érdekében s épp a jog eszközeivel - szabályozni lehet és kell. Ez a korai írás három körben tartotta fontosnak a szabályozás megvalósítását: a hozzáférhetőség (*Access Regulation*), a tartalmat érintő szabályozás (*Content-Based Regulation*) és a tulajdonosi szabályozás (*Ownership Regulation*) körében. A tartalmi alapú kontrollal kapcsolatosan a HLR cikke előre vetítette a jövő szabályozásának egyik lényeges elemét. Két körben húzta meg azt a határt, ahol a közhatalmi szervezetek feltétlen be kell avatkozniuk jogsérelem esetén. Az első kör - amire semmiképp nem terjedhet ki az alkotmányos szólás- és vélemény nyilvánítási szabadság védelme - a gyermekpornográfia. A másik kör - ahol viszont a kormányzati szabályozás kívánatos lehet - a nem kívánt, zaklató jellegű, sértő vélemény nyilvánítás.

Christian Obad egy 1996-os tanulmánya (*Meinungsfreiheit und Zensur im Internet, Über die Versuche das Internet zu regulieren /Véleményszabadság és cenzúra az Interneten - az Internet megrendszabályozásának kísérletéről/* nem csak az amerikai, de e német és általában az európai jogfejlődés főbb állomásait is áttekinti /lsd. <http://paedpsych.jk.uni-linz.ac/PAEDPSYCH/NETLEHRE/NETLEH/.../Obad96.htm/> **Obad** rámutat: az egész világon az internetes jogi szabályozással kapcsolatos törekvés fő iránya: az Internettel való visszaélés megakadályozása. Az első körben ő is a pornográfiát említi, a második körben - vélemény nyilvánítás szabadságához közvetlenül kapcsolódóan - a politikai propaganda nem kívánt megnyilvánulásait (pl. jobboldali radikálisok). **Obad** helyesen állapítja meg: az információ és a vélemény nyilvánítás szabadsága a nyugati demokratikus jogrendszerekbe mélyen beleivódott, az Internet, mint eszköz az ezen szabadságjogokkal való élést mindenki számára lehetővé teszi. Az egyes kormányok nem szívesen és nem könnyen szánják el magukat a politikai jellegű vélemény nyilvánítás szabadságát sértő intézkedésekre. Akkor azonban, ha a büntetőjog által védett társadalmi viszonyok sérelméről van szó (pl. a hírhedt *radikal*-ügy), az eljárás indokolt. (Ezzel kapcsolatosan lsd. **Ulrich Sieber** írását: *Strafrechtliche Verantwortlichkeit für den datenverkehr in internationalen Computernetzen /Büntetőjogi felelősség nemzetközi kompjuterhálózatok adatforgalmáért/*, Juristenzeitung, /<http://www.jura.uni-wuerzburg.de/lst/sieber/article.htm> /).

A polgármester feljelentése ehhez hozzá teszi: Jelen büntetőeljárásban bizonyítani kívánjuk és fogjuk, hogy úgy a magyar büntetőjog, mint az Internet joga (*CyberLaw*) szerint Elkövető jelen alkotmányos jogait (*free speech*) túllépve bűncselekményt (*defamation*) követett el, írásos formában rágalmazott meg és sértett meg becsületében másokat (*libel*).

A jegyző feljelentése az érvek e csoportját ezzel zárja: Mindezzel arra kívánunk rámutatni, hogy jelen eljárás során Elkövető az Internet, mint eszköz segítségével - a vélemény nyilvánítás alkotmányos szabadságjogán túllépve - valóban megvalósította a terhére rótt bűncselekményt, ez a hatályos magyar jog szerint tényállásszerű, felróható és büntetendő cselekménynek minősül, az internetes nemzetközi jog kontinentális fejlődési modellje szerint ugyancsak az.